

เอกสารประกอบการสอน

รายวิชา 432 204 ปฏิบัติการเคมีสิ่งแวดล้อม 1

ดร. บุญชัย วิจิตรเสถียร
สาขาวิชาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม
สำนักวิชาวิศวกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

ชั้นวาคม 2547

สารบัญ

การทดลองที่	เรื่อง	หน้า
	ตัวอย่างรูปแบบการเขียนรายงาน	ค
1	การเตรียมสารละลายมาตรฐาน	1
2	pH, Acidity, Alkalinity และระบบคาร์บอเนต	4
3	การหาความขุ่น	11
4	การวัดสีในน้ำ	14
5	ความกระด้าง แคลเซียม และแมกเนเซียม	17
6	การหาคलोไรด์	23
7	การหาซัลเฟต	26
8	การก่อดั้วสารเชิงซ้อนและการวิเคราะห์หาเหล็ก	29
9	การหาแอมโมเนีย	33
10	การหาคลอรินตกค้างในน้ำ	37
	การบำบัดน้ำกระด้างด้วยปูนขาวและโซดาแอช	45
	การก่อดตะกอนด้วยสารส้ม	50

(ตัวอย่าง)

รายงานปฏิบัติการเคมีสิ่งแวดล้อม 1

เรื่อง

การเตรียมสารละลายมาตรฐาน

โดย

นายมานะ ขันหมั่นเพียร

B4700001

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา 432 204 ปฏิบัติการเคมีสิ่งแวดล้อม 1

สาขาวิชาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม สำนักวิชาวิศวกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

พ.ศ. 2547

รูปแบบการเขียนรายงานปฏิบัติการเคมีสิ่งแวดล้อม 1

รูปแบบการเขียนรายงานสำหรับรายวิชา 432 204 ปฏิบัติการเคมีสิ่งแวดล้อม 1 ประกอบด้วยโครงสร้างดังนี้

1. ปกรายงาน
2. บทคัดย่อ
3. บทนำ
4. วัตถุประสงค์และวิธีการทดลอง
5. ผลการทดลอง และวิจารณ์ผลการทดลอง
6. สรุปผลการทดลอง
7. เอกสารอ้างอิง

1. ปกรายงาน

หัวข้อปฏิบัติการที่นักศึกษาทำการทดลอง

2. บทคัดย่อ

สาระสังเขปที่มีความสมบูรณ์ที่สุด เป็นข้อเขียนที่บรรจุไว้ในย่อหน้าเดียวที่ประกอบด้วยประโยคสั้นๆ ซึ่งรวมถึงบทนำ วัตถุประสงค์ของหัวข้อปฏิบัติการ วัตถุประสงค์และวิธีการที่ใช้ในการทดลอง ผลการทดลองที่สำคัญที่ได้จากการทดลอง และสรุปว่าหมายถึงอะไร

3. บทนำ

ข้อเขียนเกี่ยวกับความเป็นมาและพื้นฐานของหัวข้อที่ทำการทดลอง รวมทั้งบอกสมมุติฐานหรือปัญหาของการทดลอง และบอกวัตถุประสงค์ของการทดลองในตอนท้ายของบทนำด้วย

4. วัตถุประสงค์และวิธีการทดลอง

ข้อเขียนที่บอกรายละเอียดเกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์ สารเคมี และสิ่งทีนำมาทดลอง ตามด้วยวิธีการทดลองที่ชัดเจนว่าทำอะไร โดยให้แสดงเป็นแผนภาพ (Flow diagram)

5. ผลการทดลอง และวิจารณ์ผลการทดลอง

การรายงานข้อมูลที่ได้จากการทดลองนั้นๆ หรือการทดลองย่อยที่ได้ปฏิบัติจริงในเรื่องนั้นๆ โดยแสดงเป็นรูป และ/หรือตาราง รวมถึงการตีความหรือแปลความหมายของผลการทดลองนั้นให้เป็นข้อเขียน

อย่างละเอียด โดยนักศึกษาสามารถเปรียบเทียบผลที่ได้กับผลการทดลองในอดีต เช่นตำราเรียน เอกสารประกอบการเรียน และรายงานปฏิบัติการเคมีสิ่งแวดล้อมของกลุ่มอื่นๆ รวมทั้งการวิจารณ์ข้อขัดแย้ง และการถ้อยตามของผลการทดลอง และข้อเท็จจริงที่ได้รับ เพื่อการสนับสนุนสมมุติฐานที่วางไว้ให้ชัดเจน และหนักแน่นยิ่งขึ้น นอกจากนี้ในตอนสุดท้ายของบทวิจารณ์จะต้องมีข้อเขียนที่เกี่ยวกับข้อคิดเห็น

6. สรุปผลการทดลอง

สรุปประเด็นสำคัญที่ได้รับจากการทดลอง และข้อแนะนำในประเด็นต่างๆ เพื่อให้การทดลองมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

7. เอกสารอ้างอิง

รายการของชื่อเรื่องหรือสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่นำมาใช้เพื่อการรวบรวมสนับสนุนและโต้แย้งข้อเท็จจริงต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในเรื่องที่ทำกรทดลอง รายการชื่อเรื่องหรือสิ่งพิมพ์ดังกล่าวมีรูปแบบของการจัดทำโดยเฉพาะ คือมีชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่อง ชื่อวารสารที่บรรจุสิ่งพิมพ์ ปีที่พิมพ์ และหน้าของสิ่งพิมพ์ ซึ่งจะปรากฏอยู่ในสิ่งพิมพ์แต่ละฉบับ

การทดลองที่ 1

การเตรียมสารละลายมาตรฐาน

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจวิธีการเตรียมสารละลายมาตรฐานที่มีความถูกต้อง และแม่นยำ

ทฤษฎี

การเตรียมสารละลายมาตรฐาน (Standard Solutions) เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในขั้นตอนการวิเคราะห์หาปริมาณสารทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ ดังนั้นการเตรียมสารละลายมาตรฐานที่มีความถูกต้อง และความแม่นยำ ย่อมจะส่งผลให้การวิเคราะห์คุณภาพน้ำดี และน้ำเสีย (Water and Wastewater Analysis) นั้น มีความถูกต้อง ในการเตรียมสารละลายมาตรฐานโดยปกติจะเตรียมในหน่วยสารละลายเป็นนอร์มัลลิตี (Normality, N)

วิธีการทดลอง

1. เตรียมสารละลายมาตรฐานกรดซัลฟิวริก (H_2SO_4) เข้มข้น 0.1 N จำนวน 500 ml โดยทำการไตเตรทเทียบกับสารละลาย Na_2CO_3 โดยใช้สาร Methyl orange เป็นอินดิเคเตอร์ ให้สังเกตการเปลี่ยนสีของสารละลาย (จุดยุติ pH ประมาณ 4.3-4.5)
2. เตรียมสารละลายกรดซัลฟิวริก (H_2SO_4) เข้มข้น 0.02 N จำนวน 500 ml จากสารละลายมาตรฐานกรดซัลฟิวริก (H_2SO_4) เข้มข้น 1 N ที่ได้จากข้อ 1 (ให้นักศึกษาเก็บสารละลายไว้ใช้ในการทดลองที่ 2)
3. ตรวจสอบความเข้มข้นของสารละลาย H_2SO_4 (ที่ได้จากข้อ 2) กับสารละลาย Na_2CO_3 เข้มข้น 0.05 N
4. เตรียมสารละลายมาตรฐานโซเดียมไฮดรอกไซด์ (NaOH) เข้มข้น 0.1 N จำนวน 500 ml โดยทำการไตเตรทเทียบกับสารละลาย KHP (Potassium Hydrogen Phthalate, $KHC_8H_4O_4$) โดยใช้สาร Phenolphthalein เป็นอินดิเคเตอร์ ให้สังเกตการเปลี่ยนสีของสารละลาย (จุดยุติ pH ประมาณ 8.3-8.7)
5. เตรียมสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ (NaOH) เข้มข้น 0.02 N จำนวน 500 ml จากสารละลายมาตรฐานโซเดียมไฮดรอกไซด์ (NaOH) เข้มข้น 1 N ที่ได้จากข้อ 4 (ให้นักศึกษาเก็บสารละลายไว้ใช้ในการทดลองที่ 2)
6. ตรวจสอบความเข้มข้นของสารละลาย NaOH (ที่ได้จากข้อ 5) กับสารละลาย KHP เข้มข้น 0.05 N

7. ตรวจสอบหาความเข้มข้นของสารละลายตัวอย่างที่ไม่รู้ความเข้มข้น

เครื่องมือทดลอง

- Magnetic stirrer and Magnetic bar
- Volumetric flasks, Burettes, Pipettes, Beakers, Erlenmeyer flasks

สารเคมี

- สารละลายกรดซัลฟิวริก
- สารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ (NaOH)
- สารละลายมาตรฐาน Na_2CO_3 0.05 N: อบ Na_2CO_3 3.5 กรัมที่อุณหภูมิ 250°C เป็นเวลา 4 ชั่วโมง ปล่อยให้เย็นใน desiccators ชั่ง Na_2CO_3 มา 2.5 กรัม เจือจางด้วยน้ำกลั่นจนได้ปริมาตร 1 ลิตร
- สารละลายมาตรฐาน Potassium Hydrogen Phthalate (KHP, $\text{KHC}_8\text{H}_4\text{O}_4$) 0.05 N: บด KHP 15-20 กรัม อบให้แห้งที่อุณหภูมิ 120°C เป็นเวลา 2 ชั่วโมง ปล่อยให้เย็นใน desiccators ชั่ง KHP มา 10.0 ± 0.5 กรัม เจือจางด้วยน้ำกลั่นจนได้ปริมาตร 1 ลิตร
- Phenolphthalein indicator: ละลาย Phenolphthalein disodium salt 5 g ในน้ำกลั่น 1 ลิตร
- Methyl orange indicator: ละลายผง Methyl orange 500 mg ในน้ำกลั่น 1 ลิตร
- สารละลายตัวอย่างไม่ทราบความเข้มข้น

การคำนวณ

$$N_1 V_1 = N_2 V_2$$

เมื่อ N_1, N_2 = Normality ของสารละลายที่ 1 และ 2

V_1, V_2 = ปริมาตรของสารละลายที่ 1 และ 2

คำถามท้ายการทดลอง

1. ให้อธิบายความหมายของศัพท์ต่อไปนี้

- Molecular weight
- Equivalent weight
- Standard solution
- Moral solution
- Molar solution
- Normal solution

2. จงคำนวณหาจำนวนมิลลิลิตรของ NaOH เข้มข้น 1.0 N ที่ใช้ในการทำให้เป็นกลาง (Neutralization) ของกรด HCl เข้มข้น 0.5 g.
3. จงคำนวณหาจำนวนมิลลิลิตรของ NaOH เข้มข้น 1.0 N ที่ใช้ในการเตรียมสารละลาย NaOH เข้มข้น 0.05 N จำนวน 500 มิลลิลิตร
4. จงคำนวณหาจำนวนมิลลิลิตรของ H₂SO₄ เข้มข้น 1.0 N ที่ใช้ในการเตรียมสารละลาย H₂SO₄ เข้มข้น 0.05 N จำนวน 2 ลิตร

เอกสารอ้างอิง

APHA, AWWA, WPCF, 1998. *Standard Methods for the Examination of Water and Wastewater*. 20th Edition, Washington DC, USA. ISBN: 0-87-553235-7.

Sawyer, C.N., McCarty, P.L., and Parkin, G.F., 1994. *Chemistry for Environmental Engineering*. 4th Edition, McGraw-Hill Inc. USA. ISBN: 0-07-113908-7.

การทดลองที่ 2

pH, Acidity, Alkalinity, และระบบคาร์บอเนต

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจวิธีการ Titration ของกรดแก่/ด่างอ่อน และหลักการหา Acidity และ Alkalinity นักศึกษาสามารถคำนวณหาความเข้มข้นของ Species ต่าง ๆ ในระบบคาร์บอเนตได้จากการวัดค่า Alkalinity

ทฤษฎี

pH เป็นค่าที่ใช้วัดความเป็นกรด หรือความเป็นด่าง การหาค่า pH จะมีความสัมพันธ์กับการหาค่าความเป็นกรด และความเป็นด่าง ซึ่งเป็นค่าที่มีความสำคัญในกระบวนการ ก่อตะกอน, การทำน้ำอ่อน และการควบคุมการกัดกร่อน

Acidity เป็นค่าความสามารถของน้ำที่จะทำปฏิกิริยากับด่างจนถึง pH ค่าหนึ่ง (ปกติ pH 8.5) จึงกล่าวได้ว่า น้ำที่มี pH ต่ำกว่า 8.5 มีค่า Acidity โดยปกติ Acidity ของน้ำธรรมชาติจะเกิดจากคาร์บอนไดออกไซด์ และกรดแก่ น้ำที่มีคาร์บอนไดออกไซด์จะมี pH มากกว่า 4.5 ในขณะที่ กรดแก่จะมีค่า pH ต่ำกว่า 4.5 ในกรณีที่ค่า Acidity มีค่าสูงเกินไปจะทำให้แบคทีเรียหยุดการเจริญเติบโตหรือเจริญเติบโตช้าลง นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการผุกร่อนของโลหะ คอนกรีต และสารอื่นๆ

Alkalinity เป็นค่าที่แสดงถึง ความสามารถในการสะเทินกรด หรือปริมาณของกรดที่ใช้ในการลด pH ต่ำลงถึง 4.5 ค่า Alkalinity ในน้ำธรรมชาติจะเกิดจากระบบคาร์บอเนต โดยสามารถแสดงด้วยสมการดังนี้

$$\text{Total Alkalinity} = [\text{HCO}_3^-] + 2[\text{CO}_3^{2-}] + [\text{OH}^-] - [\text{H}^+]$$

โดยที่ Total Alkalinity มีหน่วย eq/L หรือ moles H⁺/L

น้ำที่มีค่า Alkalinity สูงเป็นน้ำที่มีความสามารถในการต้านทานการเปลี่ยนแปลง pH ได้ดี คุณสมบัติข้อนี้มีความสำคัญหลายอย่าง เช่นช่วยให้ปฏิกิริยา Coagulation สามารถเกิดขึ้นได้ดี โดยไม่มีการลดต่ำลงของ pH นอกจากนี้ค่า Alkalinity ยังมีบทบาทสูงในการกำจัดความกระด้าง การป้องกันการกัดกร่อนโลหะ การตกตะกอนทางเคมี และการบำบัดน้ำเสียทางชีวภาพ เป็นต้น

น้ำจืดธรรมชาติส่วนใหญ่ มี pH อยู่ระหว่าง 6 ถึง 9 และใน pH ช่วงนี้ Species ของคาร์บอเนตคือ HCO_3^- ดังนั้นภายใต้สภาวะนี้ ค่า Alkalinity จึงเท่ากับความเข้มข้นของ bicarbonate (HCO_3^-) แต่ Alkalinity ยังสามารถเกิดขึ้นได้จากไอออนของด่างแก่ จึงมีการให้คำนิยามดังนี้ (Sawyer, *et al.*, 1994)

Caustic Alkalinity: ปริมาณกรดแก่ (mol/L) ที่ใช้ในการลด pH ไปสู่ pH ที่มี CO_3^{2-} มาก ($\text{pH}(\text{CO}_3^{2-}) = 10.5$)

Carbonate Alkalinity: ปริมาณกรดแก่ (mol/L) ที่ใช้ในการลด pH ไปสู่ pH ที่มี HCO_3^- มาก ($\text{pH}(\text{HCO}_3^-) = 8.3$)

Total Alkalinity: ปริมาณกรดแก่ (mol/L) ที่ใช้ในการลด pH ไปสู่ pH ที่มี H_2CO_3 หรือ CO_2 มาก ($\text{pH}(\text{CO}_2) = 4.3$)

ในลักษณะเดียวกัน Acidity ก็ยังสามารถเกิดขึ้นได้หลาย ๆ ฟอर्म ดังคำนิยามนี้ (Sawyer, *et al.*, 1994)

Mineral Acidity: ปริมาณด่างแก่ (mol/L) ที่ใช้ในการเพิ่ม pH ไปสู่ pH ที่มี H_2CO_3 หรือ CO_2 มาก ($\text{pH}(\text{CO}_2) = 4.3$)

Carbon dioxide Acidity: ปริมาณด่างแก่ (mol/L) ที่ใช้ในการเพิ่ม pH ไปสู่ pH ที่มี HCO_3^- มาก ($\text{pH}(\text{HCO}_3^-) = 8.3$)

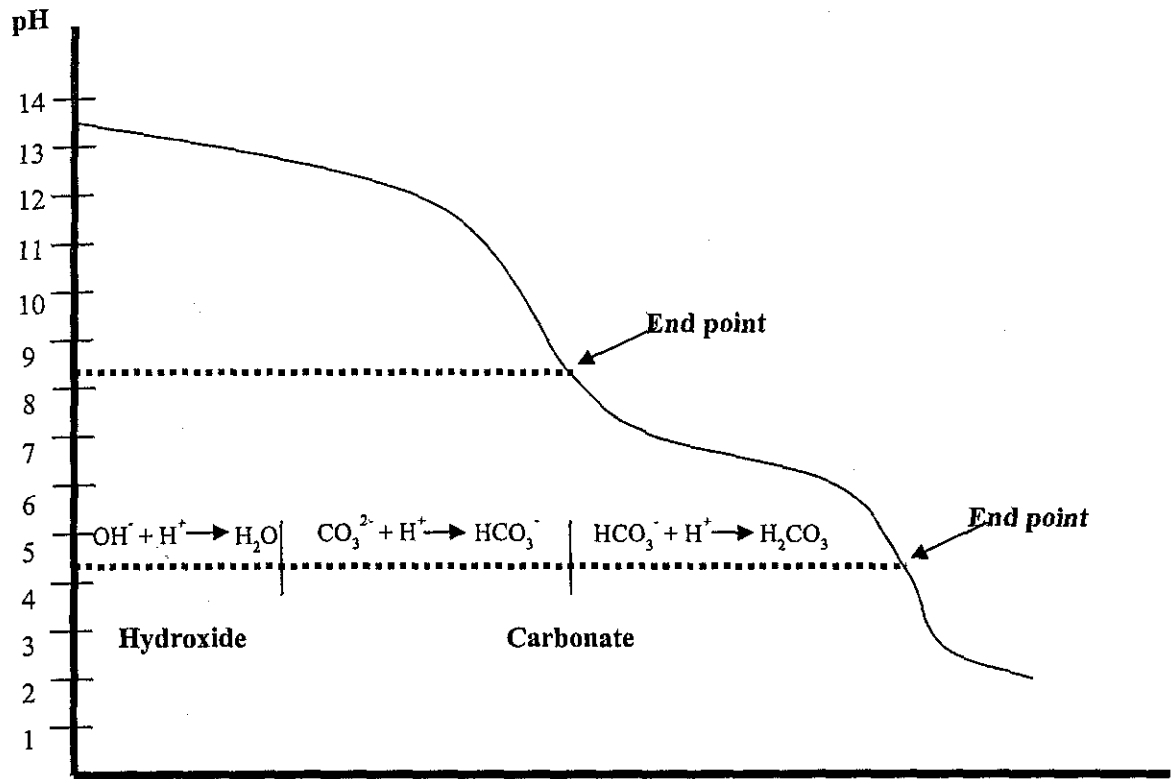
Total Acidity: ปริมาณด่างแก่ (mol/L) ที่ใช้ในการเพิ่ม pH ไปสู่ pH ที่มี CO_3^{2-} มาก ($\text{pH}(\text{CO}_3^{2-}) = 10.5$)

จากข้อมูลที่ได้กล่าวข้างต้นสามารถอธิบายได้ด้วยกราฟความสัมพันธ์ระหว่างการไตเตรทกับค่า Alkalinity ในรูปต่างๆดังแสดงในรูปที่ 1

ในการวิเคราะห์น้ำเพื่อกำหนดหาความเข้มข้นของ Species จากการทำให้ Alkalinity titration เราจะใช้สมมติฐานดังนี้

- H^+ มีความเข้มข้นน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับ Species อื่น
- ครึ่งหนึ่งของ CO_3^{2-} ถูกเปลี่ยนไปเป็น HCO_3^- ที่ $\text{pH} = 8.3$ (Phenolphthalein endpoint)
- H_2CO_3^* เป็น Species หลักที่ $\text{pH} = 4.3$ (Methyl orange endpoint)

ฉะนั้น ถ้า V_p เท่ากับปริมาตร (ml) ของกรดที่ทำให้ถึง Phenolphthalein endpoint, V_{mo} เท่ากับปริมาตร (ml) ของกรดจาก Phenolphthalein endpoint ไปสู่ Methyl orange endpoint, V เท่ากับปริมาตร (ml) ของตัวอย่าง, และ N คือ Normality ที่ใช้ในการ titration เราจะได้ตามตารางที่ 1

Titration Curve for a Hydroxide-Carbonate Mixture

รูปที่ 1 กราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการไตเตรทตัวอย่างกับค่า Alkalinity ในรูปต่างๆ

ตารางที่ 1 การประเมินค่า Alkalinity

สภาพ Titration	Species ของ Alkalinity	Species (Normal / l
$V_p = V_{mo}$	CO_3^{2-}	$[CO_3^{2-}] = V_p * N * V^{-1}$
$V_p = 0$	HCO_3^-	$[HCO_3^-] = V_{mo} * N * V^{-1}$
$V_{mo} = 0$	OH^-	$[OH^-] = V_p * N * V^{-1}$
$V_{mo} > V_p$	CO_3^{2-} และ HCO_3^-	$[CO_3^{2-}] = V_p * N * V^{-1}$ $[HCO_3^-] = (V_{mo} - V_p) * N * V^{-1}$
$V_p > V_{mo}$	OH^- และ CO_3^{2-}	$[CO_3^{2-}] = V_{mo} * N * V^{-1}$ $[OH^-] = (V_p - V_{mo}) * N * V^{-1}$

วิธีการทดลอง

1. หาคความเข้มข้นที่แท้จริงของสารละลายกรดซัลฟิวริก (H_2SO_4) (ประมาณ 0.02 N) โดยทำ Titration กับสารละลายมาตรฐาน Na_2CO_3 0.02 N 20 ml จำนวน 3 ตัวอย่าง ด้วยกรด ใช้ pH meter วัดให้ได้ pH = 4.3 หรือใช้สาร Methyl orange เป็นอินดิเคเตอร์ และสังเกตการเปลี่ยนสีของสารละลาย (ให้นักศึกษาใช้สารละลาย H_2SO_4 ที่เตรียมไว้ใน การทดลองที่ 1)

2. หาคความเข้มข้นที่แท้จริงของสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ (NaOH) (ประมาณ 0.02 N) โดยทำ Titration กับสารละลายมาตรฐาน KHP (Potassium Hydrogen Phthalate, $KHC_8H_4O_4$) 0.02 N 20 ml จำนวน 3 ตัวอย่าง ด้วยด่าง ใช้ pH meter วัดให้ได้ pH = 8.5 หรือใช้สาร Phenolphthalein เป็นอินดิเคเตอร์ และสังเกตการเปลี่ยนสีของสารละลาย (ให้นักศึกษาใช้สารละลาย NaOH ที่เตรียมไว้ใน การทดลองที่ 1)

3. ทำ Titration กับสารละลายตัวอย่างแต่ละชนิด (A ถึง E) ปริมาตร 50 ml ด้วยกรดที่ได้จากข้อ 1 ดังนี้

(ก) วัด pH เริ่มต้น ด้วย pH meter

(ข) เติม Phenolphthalein indicator 3-5 หยด แล้วทำ Titration บันทึกปริมาตร (V_p) ของกรดที่ใช้เมื่อ Phenolphthalein ในตัวอย่างไม่มีสี และ/หรือ เมื่อ pH ถึง 8.3 ($V_{8.3}$)

(ค) เติม Methyl orange indicator 3-5 หยด แล้วทำ Titration บันทึกปริมาตร (V_{mo}) ของกรดที่ใช้เมื่อ Methyl orange เปลี่ยนสี และ / หรือ เมื่อ pH ถึง 4.3 ($V_{4.3}$)

(ง) ในข้อ (ข) ถ้าเติม Phenolphthalein แล้วไม่มีสีเกิดขึ้น ให้บันทึกค่า pH แล้วเติม Methyl orange เพื่อทำการ titration ตามข้อ (ค)

3. นักศึกษาแต่ละกลุ่มจะต้องหา Titration Curve ของสารตัวอย่าง E โดยการวัด pH เริ่มต้นแล้วเติมกรดด้วยปริมาตรที่น้อยที่เหมาะสม พร้อมกับบันทึกค่า pH ที่ได้ ทำไป จนถึง 3.5 – 3.0

4. นักศึกษาหาค่า Alkalinity และ Acidity ของสารละลายตัวอย่างที่ไม่รู้ความเข้มข้น

การรายงานผล

1. รายงานผลเป็นรูปตาราง

2. คำนวณหา hydroxide, carbonate และ bicarbonate alkalinity ของแต่ละตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. เปรียบเทียบความเข้มข้นของ Species ที่ได้จากการทดลองกับ ความเข้มข้นที่บอกไว้ในหัวข้อ สารเคมี สำหรับ 5 ตัวอย่าง โดยใช้วิธีประเมินในตารางที่ 1 ในการหาค่าความเข้มข้นจากข้อมูลที่ได้ในการ Titration
2. ในแต่ละตัวอย่างที่ทำการทดลอง ค่าความเข้มข้นของ OH^- , CO_3^{2-} และ HCO_3^- แตกต่างไปจากค่าที่ให้ไว้ในหัวข้อ สารเคมี หรือไม่? ทำไม? หรือ CO_2 ละลายลงไปในสารละลาย หรือระเหยออกไป?
3. ในตัวอย่าง E แสดง Titration curve และชี้จุด pK_{a1} และ pK_{a2} และที่ indicator endpoints หาจุดหักเห (Inflection points) ของ Titration curve เปรียบเทียบกับ pK_{a1} , pK_{a2} , และ indicator endpoints. จงวิจารณ์เหตุผล
4. Buffer intensity มีนิยามว่า $\beta = -dC_A / \text{dpH}$ โดยที่ C_A คือ moles H^+/L ที่เติมลงไป จากข้อมูลที่ได้ในการกระทำ Titration curve จงคำนวณและเขียนกราฟ β กับ pH หารว่า ที่ pH ค่าใดมี buffer intensity สูงที่สุด? เปรียบเทียบความสัมพันธ์ ระหว่างค่า Buffer intensity สูงสุด และต่ำสุดจาก curve กับค่า pK_{a1} และ pK_{a2} ว่าเป็นอย่างไร

เครื่องมือทดลอง

- pH meter (1 ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)
- Magnetic stirrer (1 ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)
- Magnetic bar (2 ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)
- Burette และ pipettes

สารเคมี

- สารละลายมาตรฐาน Sulfuric acid, ประมาณ 0.02 N: ขั้นตอนการเตรียมการทดลองที่ 1
- สารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ (NaOH), ประมาณ 0.02 N: ขั้นตอนการเตรียมการทดลองที่ 1
- สารละลายมาตรฐาน Na_2CO_3 0.05 N: อบ Na_2CO_3 3.5 กรัมที่อุณหภูมิ 250°C เป็นเวลา 4 ชั่วโมง ปล่อยให้เย็นใน desiccators ชั่ง Na_2CO_3 มา 2.5 กรัม เจือจางด้วยน้ำกลั่นจนได้ปริมาตร 1 ลิตร (สารละลายนี้ควรใช้ภายใน 1 สัปดาห์)

สารละลายมาตรฐาน Potassium Hydrogen Phthalate (KHP, $\text{KHC}_8\text{H}_4\text{O}_4$) 0.05 N: บด KHP 15-20 กรัม อบแห้งที่อุณหภูมิ 120 °C เป็นเวลา 2 ชั่วโมง ปล่อยให้เย็นใน desiccators ซึ่ง KHP มา 10.0±0.5 กรัม เจือจางด้วยน้ำกลั่นจนได้ปริมาตร 1 ลิตร

Phenolphthalein Indicator: ละลาย Phenolphthalein disodium salt 5 g ลงในน้ำกลั่น 1 ลิตร

Methyl Orange Indicator: ละลายผง Methyl orange 500 mg ลงในน้ำกลั่น 1 ลิตร

สารละลายมาตรฐาน pH buffer: pH 4, pH 7, และ pH 10

สารละลายตัวอย่าง :

A. นำ 1 M NaOH 3 ml มาเจือจางด้วยน้ำกลั่นให้ได้ 1 ลิตร ($[\text{OH}^-] = 3 \times 10^{-3} \text{ M}$)

B. นำ 1 M NaOH 3 ml และ 1 ml NaHCO_3 3 ml มาเจือจางด้วยน้ำกลั่นให้ได้ 1 ลิตร ($[\text{CO}_3^{2-}] = 3 \times 10^{-3} \text{ M}$)

C. นำ 1 M NaHCO_3 3 ml มาเจือจางด้วยน้ำกลั่นให้ได้ 1 ลิตร ($[\text{HCO}_3^-] = 3 \times 10^{-3} \text{ M}$)

D. นำ 1 M NaOH 5 ml และ 1 M NaHCO_3 3 ml มาเจือจางด้วยน้ำกลั่นให้ได้ 1 ลิตร ($[\text{OH}^-] = 2 \times 10^{-3} \text{ M}$; $[\text{CO}_3^{2-}] = 3 \times 10^{-3} \text{ M}$)

E. นำ 1 M NaOH 3 ml และ 1 M NaHCO_3 4 ml มาเจือจางด้วยน้ำกลั่นให้ได้ 1 ลิตร ($[\text{HCO}_3^-] = 1 \times 10^{-3} \text{ M}$; $[\text{CO}_3^{2-}] = 3 \times 10^{-3} \text{ M}$)

(ตัวอย่างละ 250 ml ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

สารละลายตัวอย่าง: สารละลายไม่ทราบความเข้มข้น และน้ำประปา

การคำนวณ

$$\text{Normality, } N = \frac{A * B}{53.00 * C}$$

โดยที่

A = g Na_2CO_3 ในน้ำ 1 ลิตร

B = ml สารละลาย Na_2CO_3 ที่ใช้ใน Titration

C = สารละลายกรดที่ใช้

$$\text{Alkalinity, mg/L as CaCO}_3 = \frac{A * N * 50000}{B}$$

โดยที่

A = ปริมาตร (ml) ของสารละลายกรดที่ใช้

N = Normality ของสารละลายกรด

B = ปริมาตร (ml) ของสารละลายตัวอย่าง

$$\text{Normality, } N = \frac{A * B}{204.2 * C}$$

โดยที่

- A = g KHP ในน้ำ 1 ลิตร
- B = ml สารละลาย KHP ที่ใช้ใน Titration
- C = สารละลาย NaOH ที่ใช้

$$\text{Acidity, mg/L as CaCO}_3 = \frac{(A * B) - (C * D) * 50000}{\text{ml sample}}$$

โดยที่

- A = ปริมาตร (ml) ของสารละลาย NaOH ที่ใช้
- B = Normality ของสารละลาย NaOH
- C = ปริมาตร (ml) ของสารละลายกรดที่ใช้
- D = Normality ของสารละลายกรด

คำถามท้ายการทดลอง

1. จงหาความเข้มข้นของ $[\text{OH}^-]$ ถ้าความเข้มข้น $[\text{H}^+]$ เท่ากับ $3 \times 10^{-2} \text{ mol/L}$
2. จงหาค่า pH ที่เพิ่มขึ้นเมื่อความเข้มข้นของ $[\text{H}^+]$ ลดลง 50%
3. ให้นักศึกษาหาค่า Acidity และค่า Alkalinity ของตัวอย่างที่มีค่า pH ดังนี้ 6.5, 3.5, 9.0, และ 7.4 ตามลำดับ
4. สิ่งรบกวนการวิเคราะห์หาค่า Alkalinity และ Acidity มีอะไรบ้าง ให้อธิบาย

เอกสารอ้างอิง

APHA, AWWA, WPCF, 1998. *Standard Methods for the Examination of Water and Wastewater*. 20th Edition, Washington DC, USA. ISBN: 0-87-553235-7.

Sawyer, C.N., McCarty, P.L., and Parkin, G.F., 1994. *Chemistry for Environmental Engineering*. 4th Edition, McGraw-Hill Inc. USA. ISBN: 0-07-113908-7.

การทดลองที่ 3 การหาค่าความขุ่น

วัตถุประสงค์

เพื่อหาความสัมพันธ์ของการวัดความขุ่นด้วยวิธีการต่าง ๆ และหาความสัมพันธ์ระหว่างความเข้มข้นของอนุภาคชนิดต่าง ๆ กับค่าความขุ่น

ทฤษฎี

ความขุ่นในน้ำเกิดขึ้นจากการที่น้ำมีสารแขวนลอย ซึ่งรบกวนเส้นทางของแสงที่ส่องผ่าน ทำให้เกิดการหักเห อันเป็นผลให้ความลึกที่เห็นได้ (Visual Depth) ลดลง สารแขวนลอยที่ทำให้เกิดความขุ่นมีหลายชนิด ตั้งแต่สารคอลลอยด์ไปจนถึงเม็ดอนุภาค ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความปั่นป่วนของน้ำ กล่าวคือความขุ่นในน้ำนิ่ง เช่น ในทะเลสาบ หรืออ่างเก็บน้ำจะเกิดจากคอลลอยด์ หรือสารแขวนลอยที่มีขนาดเล็ก ๆ แต่ในแม่น้ำที่ไหลหลาก ความขุ่นจะเกิดจากเม็ดดิน เม็ดทรายซึ่งเป็นสารแขวนลอยที่มีขนาดใหญ่

ในการวัดค่าความขุ่นนั้น เมื่อแสงส่องผ่านสารแขวนลอย ปรากฏการณ์ต่าง ๆ จะเกิดขึ้น นั่นคือแสงอาจกระทบกับอิเล็กตรอนของอนุภาค แล้วหักเหกระจายไปในทิศทางต่าง ๆ กัน ด้วยความยาวคลื่นเหมือนเดิม แต่แสงบางส่วนมีความยาวคลื่นมากขึ้น บางส่วนถูกเปลี่ยนเป็นพลังงานความร้อนซึ่งมีความยาวคลื่นสูง รูปแบบของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ข้างต้นที่เกิดขึ้น จะขึ้นอยู่กับ ขนาดและรูปร่างของอนุภาค และความยาวคลื่นของแสงที่ใช้วัด

หลักการที่ใช้วัดความขุ่นมี 2 วิธี คือ (1) วัดความเข้มของแสงที่วิ่งผ่านตัวอย่าง (Transmittance) เปรียบเทียบกับความเข้มของแสงจากแหล่ง และ (2) วัดความเข้มของแสงที่หักเหออกมา 90° (เรียก Nephelometry) ความขุ่นในน้ำอาจมีหน่วยเป็น NTU หรือ JTU ขึ้นอยู่กับอุปกรณ์ที่ใช้วัดความขุ่น NTU (Nephelometric Turbidity Unit) เป็นหน่วยความขุ่นที่ได้จากการใช้อุปกรณ์วัดความเข้มของแสงที่หักเหที่เรียกว่า Nephelometer ส่วน JTU (Jackson Turbidity Unit) เป็นหน่วยความขุ่นที่ได้จากการใช้อุปกรณ์ที่เรียกว่า Jackson Turbidimeter ซึ่งวัดปริมาณแสงที่เหลือจากการส่องผ่านอนุภาคความขุ่น ตัวอย่างเช่น ถ้า น้ำไม่มีสารแขวนลอย ก็จะไม่เกิดการหักเหของแสง เครื่องมือที่ใช้วัดความเข้มของแสงที่หักเหจะอ่านค่าได้เท่ากับศูนย์

สำหรับสารแขวนลอยที่มีความเข้มข้นปานกลาง ความเข้มข้นของอนุภาคจะมีความสัมพันธ์กับความเข้มของแสงที่ลอดผ่าน (Transmitted) ตามกฎของ Beer – Lambert (เรียกสั้น ๆ ว่า Beer's Law) ในขณะเดียวกัน ความเข้มของแสงที่เกิดการหักเห (Scattered) แบบ Nephelometry ก็ก็จะเกิดขึ้นด้วย จึงกล่าวได้ว่า การวัดความขุ่นของน้ำที่มีความเข้มข้นของสารแขวนลอยปานกลางสามารถกระทำได้ทั้ง 2 หลักการ แต่สำหรับสารแขวนลอยที่มีความขุ่นน้อย ๆ ความเข้มของแสงที่ลอดผ่านตัวอย่างจะลดลงน้อย

มาก ทำให้การใช้ค่า Transmittance ของแสงในการวัดความขุ่น ไม่มีความละเอียดที่ดีพอ ดังนั้นการวัดความเข้มของแสงที่หักเหเป็นมุม 90° จากทางเดินของแสง จึงมีความละเอียดที่ดีกว่าในการวัดความขุ่น

วิธีการทดลอง

1. ปรับมาตรฐานเครื่องวัดความขุ่นทั้งแบบ Nephelometry และแบบ Transmittance โดยใช้สารละลายมาตรฐาน Formazine

2. เตรียมสารแขวนลอย Kaolinite 2 ชุด โดยให้แต่ละชุด มีความเข้มข้น 0, 15, 50, 100, 150, 200 และ 250 mg/l

2.1 สารแขวนลอย Kaolinite ชุดที่หนึ่งให้เติมสารละลายน้ำชา 5 ml ในแต่ละความเข้มข้น (เป็นส่วนหนึ่งของการทำเจือจาง) ก่อนวัดความขุ่นต้องเขย่าสารแขวนลอยทุกครั้ง

2.2 สารแขวนลอย Kaolinite ชุดที่สองไม่ต้องเติมสารละลายน้ำชา

3. วัดความขุ่นของสารแขวนลอย Formazine และ Kaolinite ด้วยเครื่องมือ Turbidimeter (เพื่อวัดการหักเหของแสง) และ Spectrophotometer (เพื่อวัด Transmittance) ที่ 400 nm.

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. สำหรับสารละลายมาตรฐาน Formazine ให้หาความสัมพันธ์ของค่าความขุ่นที่อ่านได้จากการวัดด้วย Transmittance และ Nephelometry อยากทราบว่า ค่าความขุ่นที่อ่านได้กับค่าความเข้มข้น มีความสัมพันธ์เป็นเส้นตรงหรือไม่? ถ้าไม่ เพราะอะไร?

2. เขียนกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างค่าความขุ่นกับความเข้มข้น (mg/l) ของสารแขวนลอย Kaolinite อยากทราบว่า สีของน้ำชาจะทำให้เกิดค่าความขุ่นสูงขึ้นหรือต่ำลง เมื่อวัดด้วย (ก) วิธี Transmittance และ (ข) Nephelometry? ทำไม?

เครื่องมือทดลอง

Turbidimeter (HACH Model 2100)

Spectrophotometer (Spectronic 21)

Volumetric flasks, pipettes, and beakers

สารเคมี

สารแขวนลอยมาตรฐาน Formazine:

- สารละลาย A: ละลาย 1.000 g hydrazine sulfate $(\text{NH}_2)_2\text{H}_2\text{SO}_4$ ในน้ำกลั่น แล้วเจือจางให้ได้ 100 ml (ระวัง: เป็นสารทำให้เกิดมะเร็ง อย่าสูดดม กิน หรือสัมผัสผิวหนัง)

- สารละลาย B: ละลาย 10.00 g hexamethylene tetramine (Common name: Hexamine) $(\text{CH}_2)_6\text{N}_4$ ในน้ำกลั่นแล้วเจือจางให้ได้ 100 ml

- เติมสารละลาย A 25 ml เข้ากับสารละลาย B 25 ml เก็บไว้ 24 ชม. ที่ $25 \pm 3^\circ\text{C}$ แล้วเติมน้ำกลั่นให้ได้ 500 ml สารแขวนลอยนี้มีความขุ่น 400 NTU จากนั้นเตรียมสารละลายที่มีความขุ่น 200, 100, 50, 20 และ 10 NTU (สารละลายนี้ใช้ได้ภายใน 1 เดือน)

สารแขวนลอย Kaolinite: 500 mg/l

น้ำชา: ละลายชาผง (Instant tea) 15 g ลงในน้ำกลั่น แล้วเจือจางให้ได้ 1 ลิตร (ประมาณ 50 ml ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

การคำนวณ

$$\text{NTU} = \frac{A * (B + C)}{C}$$

โดยที่ A = NTU ที่อ่านได้จากตัวอย่าง

B = ปริมาณน้ำกลั่น, ml

C = ปริมาตรตัวอย่างที่ใช้ในการเจือจาง, ml

คำถามท้ายการทดลอง

1. ให้นักศึกษาอธิบายว่าทำไมจึงไม่สามารถนำการวัดค่าความขุ่นน้ำตัวอย่างมาแสดงความเกี่ยวพันกันกับน้ำหนัของแข็ง (ความเข้มข้นของแข็ง) ในน้ำตัวอย่าง
2. สิ่งรบกวนการวิเคราะห์หาค่าความขุ่นมีอะไรบ้าง ให้อธิบาย

เอกสารอ้างอิง

APHA, AWWA, WPCF, 1998. *Standard Methods for the Examination of Water and Wastewater*. 20th Edition, Washington DC, USA. ISBN: 0-87-553235-7.

Sawyer, C.N., McCarty, P.L., and Parkin, G.F., 1994. *Chemistry for Environmental Engineering*. 4th Edition, McGraw-Hill Inc. USA. ISBN: 0-07-113908-7.

การทดลองที่ 4 การวัดสีในน้ำ

วัตถุประสงค์

เพื่อสาธิตวิธีการใช้ Spectrophotometer ในการวัดสีและการประยุกต์ใช้ Beer's law.

ทฤษฎี

สีในน้ำเกิดขึ้นจากอิออนของสารโลหะต่าง ๆ หรือวัสดุจำพวกฮิวมัสและฟิต และสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ สีจริง (True color) เป็นสีของน้ำที่ไม่มีความขุ่น เกิดจากการย่อยสลายของพืชหรืออนุภาคคอลลอยด์ต่างๆ และ สีปรากฏ (Apparent color) ซึ่งประกอบด้วยทั้งสีจากสารละลายและสีที่เกิดจากสารแขวนลอยต่างๆ สำหรับการผลิตประปาและการบำบัดน้ำเสีย จะต้องกำจัดสีให้ได้เกณฑ์มาตรฐานและไม่เป็นที่น่ารังเกียจ

นอกจากนั้นสีในสารละลายยังใช้ประโยชน์ในการหาความเข้มข้นของสารได้หลายชนิด ตามหลักการของ Beer's Law คือ

$$\text{Log} \frac{I_0}{I} = A = abC$$

โดยที่

- I = ความเข้มของแสงที่ลอดผ่าน (Transmitted) สารตัวอย่าง
- I_0 = ความเข้มข้นของแสงที่ลอดผ่านสารอ้างอิง (Blank)
- A = การดูดกลืนแสง (absorbance) (ไม่มีหน่วย)
- b = ความยาวที่แสงผ่าน (light path) (ปรกติมีหน่วย cm)
- a = ความสามารถในการดูดกลืนแสง (absorptivity) เป็นค่าคงที่สำหรับสารชนิดหนึ่ง ๆ และที่ความยาวคลื่นหนึ่ง ๆ
- C = ความเข้มข้นของสาร (g/l)

Beer's Law กล่าวว่า สำหรับสารละลายหนึ่ง ๆ การดูดกลืนแสง (absorbance) จะเป็นสัดส่วนโดยตรงกับความยาวของทางเดินแสง (light path length) และความเข้มข้นของสารที่ดูดกลืนแสงนั้น ฉะนั้น แสงที่ลอดผ่านสารละลายถูกตรวจวัดความเข้มในรูปของ Transmittance (T) โดยเท่ากับ I/I_0 และ % T เท่ากับ $I/I_0 \times 100$

เครื่องมือวัดสี (Colorimeter) หรือ Visible-wavelength spectrophotometer จะปล่อยแสงจากหลอดทั้งสแตนด้วยแถบความยาวคลื่นแคบ ๆ ผ่านปริซึม (หรือ diffraction grating) และมีหลอดรับภาพที่ไวต่อแสง (phototube) เพื่อวัดความเข้มแสง อาทิ เมื่อแสงที่มีความยาวคลื่นหนึ่งส่องผ่านตัวอย่าง แสงที่

ไม่ได้ถูกดูดกลืน โดยสารละลายจะไปกระทบหลอดภาพ และสัญญาณจะปรากฏบนมิเตอร์ของเครื่อง ดังนั้น ความละเอียดของการวิเคราะห์ตาม Beer's Law จะขึ้นอยู่กับการใช้ความยาวคลื่น ซึ่งเกี่ยวข้องกับ ความสามารถดูดกลืนแสงของสารละลายหนึ่ง ๆ โดยที่คุณลักษณะนี้จะเป็นฟังก์ชันของความยาวคลื่น ความละเอียดในการวัดจะเกิดขึ้นที่ความยาวคลื่นที่มีการดูดกลืนแสงมากที่สุด และที่ความยาวคลื่นนี้ ความเข้มข้นของสารละลายจะเป็น สัดส่วนตรงกับค่าความเข้มของแสงที่วัดได้

อย่างไรก็ตาม ยังมีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้ Beer's Law มีข้อผิดพลาดในการวัดสีเกิดขึ้นได้ อาทิเช่น หลอดใส่ตัวอย่างน้ำ (Cuvette) อาจจะถูกดูดกลืนแสงเข้าไปด้วย แต่เราสามารถแก้ไขทดแทนการดูดกลืนแสงนี้ได้ โดยการใช้ Blank นอกจากนี้ Beer's Law จะมีความผิดพลาดที่ความเข้มข้นสูง ๆ

วิธีการทดลอง

1. เปิดเครื่อง Spectronic 21 และอุ่นเครื่องประมาณ 20 นาที
2. เตรียมสารละลาย p-Nitrophenol (ประมาณ 3×10^{-5} M) โดยเจือจางจากสารละลายมาตรฐานที่เตรียมไว้แล้วเติม 0.1 M NaOH ทีละหยด เพื่อปรับ pH ให้ถึง 9 (ถ้าเติมไปหนึ่งหรือสองหยดแล้ว สีเหลืองไม่เข้มขึ้นอีก แสดงว่า pH ถึง 9 แล้ว)
3. ใช้ Cuvette อันหนึ่งสำหรับสารอ้างอิง (ในที่นี้คือ น้ำกลั่น) ใส่ในเครื่องปรับความยาวคลื่นไปที่ 530 nm.
4. หมุนปุ่มควบคุมความเข้มแสงให้ได้ 80% T หรือสูงสุดที่เป็นไปได้ (100%) จากนั้นหมุนปุ่มความยาวคลื่น และให้สังเกตการเปลี่ยนแปลงของมิเตอร์ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้เนื่องจาก ลักษณะสมบัติของแสง การดูดกลืนแสงของ Cuvette และน้ำกลั่นที่ความยาวคลื่นต่าง ๆ ตลอดจนการไหวตัวของหลอดภาพ
5. ทำการวัด Adsorption spectrum ของสารละลายที่เตรียมในข้อ 2 ที่ความยาวคลื่น 350, 375, 400, 425, 450, 475, 500, 525 และ 550 nm โดยแต่ละความยาวคลื่นในดำเนินการดังนี้
  - ปรับความเข้มของแสงที่ลอดผ่านสารอ้างอิง ให้ได้ 100% T
  - วัดความเข้มของแสงที่ลอดผ่านสารตัวอย่าง บันทึกค่า %T และ Absorbance (การดูดกลืนแสง)
6. เขียนกราฟความสัมพันธ์ระหว่างความยาวคลื่นกับ Absorbance และระหว่างความยาวคลื่นกับ %T ในช่วงที่จะเกิด Absorbance สูงสุดให้วัดค่า Absorbance ทุกๆ ช่วงความยาวคลื่น 5 nm หลังจากนั้นให้เลือกความยาวคลื่นที่ดีที่สุด เพื่อใช้วิเคราะห์หาความเข้มข้นของสารตัวอย่างในขั้นตอนต่อไป (ปรึกษาอาจารย์ควบคุม ก่อนทำการทดลองต่อไป)

7. เตรียมสารละลายมาตรฐาน p-Nitrophenol ให้ได้ความเข้มข้น 5 ค่า โดยใช้ Volumetric flask (ระวังต้องปรับ pH ให้ถึง 9 ด้วย NaOH ที่ละหยด) ซึ่งความเข้มข้นทั้งหมดนี้ควรจะให้ค่า Absorbance ระหว่าง 0.1 – 0.7

8. ทำการวัดสารละลายในข้อ 7 ด้วยความยาวคลื่นที่ดีที่สุด โดยเริ่มวัดจากความเข้มข้นน้อยไปหามาก อ่านค่า Absorbance และ %Transmittance

9. เขียนกราฟ Absorbance กับความเข้มข้นสารละลาย p-Nitrophenol บน Arithmetic scale และ %Transmittance กับความเข้มข้นสารละลาย p-Nitrophenol บน Semi-log scale

10. หาค่าเข้มข้นของสารละลาย p-Nitrophenol ที่เตรียมไว้ (Unknown solution) ในหน่วย moles/l

เครื่องมือทดลอง

Spectrophotometer (Spectronic 21) (หนึ่งเครื่องต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

Cuvettes – 1 cm light path (2 ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

Pipettes

Volumetric flasks และ beakers

สารเคมี

NaOH, 0.1 M : ละลาย 1 g NaOH ในน้ำกลั่น 250 ml (ใช้ประมาณ 30 ml ใส่ขวดหยดต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

p-Nitrophenol, 10^{-3} M : เติม p-Nitrophenol 0.139 g ลงในน้ำกลั่น 500 ml ปรับ pH ให้มากกว่า 9 ด้วย 0.1 M NaOH แล้วเจือจางด้วยน้ำกลั่นให้ได้ 1 ลิตร (ใช้ประมาณ 250 ml ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

p-Nitrophenol, ไม่รู้ความเข้มข้น

คำถามท้ายการทดลอง

1. ให้นักศึกษาอธิบายสาเหตุของการเกิดสีในน้ำ และสามารถกำจัดสีได้อย่างไร
2. ให้นักศึกษาบอกความแตกต่างของ “สีจริง” และ “สีปรากฏ”

เอกสารอ้างอิง

Sawyer, C.N., McCarty, P.L., and Parkin, G.F., 1994. *Chemistry for Environmental Engineering*. 4th Edition, McGraw-Hill Inc. USA. ISBN: 0-07-113908-7.

การทดลองที่ 5

ความกระด้าง แคลเซียม และแมกเนเซียม

วัตถุประสงค์

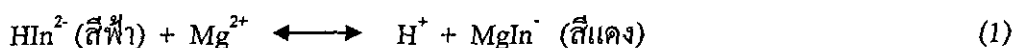
เพื่อให้นักศึกษาทราบหลักการใช้สารประกอบเชิงซ้อนในการวิเคราะห์หาค่าความกระด้างของน้ำ และความเข้มข้นของแคลเซียม และแมกเนเซียม

ทฤษฎี

น้ำกระด้าง (Hardness water) หมายถึง น้ำที่ต้องการสบู่ค่อนข้างมากจึงจะทำให้เกิดฟอง หรือน้ำที่ทำให้เกิดตะกอนใน Hot-water pipes, Heaters, Boilers และอื่นๆ น้ำกระด้างจะมีรสไม่เป็นปกติ สาเหตุหลักที่ทำให้เกิดความกระด้างในน้ำคือ แคลเซียม และแมกเนเซียม ซึ่งเป็นโลหะที่มีประจุ +2 มักพบมากที่สุด在水ธรรมชาติ ความกระด้างในน้ำสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทขึ้นอยู่กับการจับตัวกับไอออนลบ (เช่น SO_4^{2-} และ/หรือ CO_3^{2-})

การวิเคราะห์ความกระด้างนิยมใช้หลักการของการก่อตัวสารประกอบเชิงซ้อนกับ divalent cations ซึ่งสารที่ทำให้เกิดเชิงซ้อนที่ใช้กันในทางปฏิบัติเรียกว่า Chelating agent (สารเชิงซ้อนที่เกิดขึ้นเรียกว่า Chelate) ในที่นี้ Chelating agent ได้แก่ Ethylene Diamine Tetraacetic Acid (EDTA) ซึ่งเป็นกรด Tetraprotic ($\text{pK}_{a1} = 2.0$, $\text{pK}_{a2} = 2.8$, $\text{pK}_{a3} = 6.2$, และ $\text{pK}_{a4} = 10.3$)

ในการวัดความกระด้างด้วย EDTA จะต้องระมัดระวังความสมดุล (Equilibrium) ที่แข่งขันกัน อันอาจทำให้การวิเคราะห์ผิดพลาด อาทิ สารละลายตัวอย่างจะต้องถูกทำให้สะเทินที่ $\text{pH} = 10.0 \pm 0.1$ เพื่อให้เกิดเสถียรภาพของสารเชิงซ้อนที่ดี (EDTA เชิงซ้อนจะมีเสถียรภาพสูงขึ้นเมื่อ pH สูงขึ้น) และการป้องกันการเกิด precipitation ของ cations เช่น $\text{CaCO}_3(\text{s})$ และ $\text{Mg}(\text{OH})_2(\text{s})$ ที่กำลังวิเคราะห์ ฉะนั้นจึงมีการใช้ Ammonia buffer เพื่อป้องกันการเกิด precipitation ดังกล่าว อย่างไรก็ตาม EDTA และสาร EDTA เชิงซ้อนจะไม่มีสี จึงต้องเติมสาร Chelating agent เพิ่มเติมเพื่อให้สังเกตจุดสุดท้ายของ titration ได้ง่ายขึ้นซึ่งได้แก่ Eriochrome Black T (EBT) โดยเป็นกรด triprotic ที่เป็น divalent anion มีสีน้ำเงินที่ $\text{pH} = 10$ (อยู่ในรูป HIn^{2-}) ดังนั้นเมื่อเติม EBT ลงไปเล็กน้อยในน้ำตัวอย่างก่อน Titration ด้วย EDTA จะเกิดสารเชิงซ้อนของ Mg^{2+} เป็นสีแดงดังสมการ

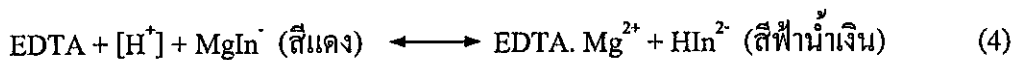

การใส่สาร EBT เพื่อให้สังเกต $[\text{EDTA} \cdot \text{Mg}^{2+}]_{\text{complex}}$ ง่ายขึ้นที่จุดสุดท้าย (Endpoint) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีตัวอย่างไม่มี Mg^{2+} อยู่เลย เมื่อทำ Titration ด้วย EDTA มันจะรวมตัวกับ Ca^{2+} ก่อนแล้ว

จึงรวมตัวกับ Mg^{2+} เนื่องจาก $[EDTA \cdot Ca^{2+}]_{complex}$ มีเสถียรภาพมากกว่า $[EDTA \cdot Mg^{2+}]_{complex}$ ตามสมการต่อไปนี่

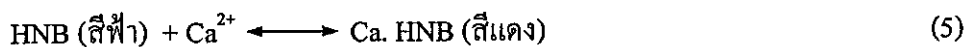

Cation ที่ถูกทำเชิงซ้อนด้วยแอมโมเนียจะหลุดออกมาเนื่องจากสาร EDTA เชิงซ้อนจะมีเสถียรภาพมากกว่า ภายหลังจากที่ EDTA ทำเชิงซ้อนกับ Mg^{2+} หมดแล้ว จะไปดึง Mg^{2+} มาจาก $[MgIn^-]$ (สีแดง) ทำให้สมการ (1) เคลื่อนจากขวาไปซ้ายและทำให้เกิดสีน้ำเงินของ HIn^{2-} ดังนี้

การวิเคราะห์ Ca^{2+} ด้วย EDTA Titration

หลักการหา Ca^{2+} จะมีวิธีการคล้ายกับการหาความกระด้าง กล่าวคือ Hydroxynaphthol Blue (HNB) จะทำปฏิกิริยากับ Ca^{2+} เป็นสารประกอบเชิงซ้อนสีแดง เมื่อเติม EDTA ลงไป Ca^{2+} จะถูกดึงออกมาเป็น $[EDTA \cdot Ca^{2+}]_{complex}$ และสีของสารละลายจะเปลี่ยนจากสีแดงของ $[Ca \cdot HNB]_{complex}$ ไปเป็นสีฟ้าของ HNB อิสระ ดังสมการ:

Titration จะกระทำที่ $pH > 12$ เพื่อให้ Mg^{2+} ตกตะกอนเป็น $Mg(OH)_2(s)$ และไม่ทำปฏิกิริยากับ EDTA อย่างไรก็ตามที่ $pH > 12$ นี้ จะเกิดตะกอนของ $CaCO_3(s)$ ด้วยเช่นกัน ซึ่งในระหว่าง Titration มันจะค่อยๆ ละลายออกมา ทำให้จุดสุดท้าย (Endpoint) ของ Titration ไม่สิ้นสุด แต่ปัญหานี้สามารถแก้ได้โดยการลอง Titration ครั้งหนึ่งก่อน เพื่อหาปริมาตรโดยประมาณ แล้วจึงทำ Titration จริงโดยเติม EDTA เกือบเท่า Titration ครั้งแรก จากนั้นปรับ pH ให้มากกว่า 12 แล้วรีบทำ Titration สูจุดสุดท้าย

วิธีการทดลอง

ก. การหาความกระด้างทั้งหมด (Total Hardness)

1. ใสตัวอย่างน้ำ 50 ml ลงใน 125-ml Erlenmeyer flask
2. เติมสาร Buffer solution 1-2 ml ลงในตัวอย่าง pH ควรจะได้ 10.00 ± 0.1

3. เติม Eriochrome Black T indicator 3-4 หยด ตัวอย่างน้ำจะมีสีม่วง-แดง (ถ้าตัวอย่างน้ำมีสีฟ้า แสดงว่าไม่มีความกระด้าง)
4. ทำการไตเตรทด้วยสารละลายมาตรฐาน EDTA เข้มข้น 0.01 M จนได้สีฟ้า ระยะเวลาของ Titration ไม่ควรเกิน 5 นาที
5. ทำการไตเตรท กับตัวอย่างสารละลายที่ให้
6. ทำการไตเตรทกับน้ำกลั่นที่เติมด้วยสารละลาย Buffer เพื่อใช้เป็น "Blank"

ข. การหาความกระด้างแคลเซียม (Ca-Hardness)

1. นำตัวอย่าง 50 ml หรือน้อยกว่า (ให้มีปริมาณ Ca^{2+} น้อยกว่า 5-10 mg) ใส่ 125-ml Erlenmeyer flask แล้วเจือจางให้ได้ 50 ml ด้วยน้ำกลั่น
2. เติม 1 N NaOH 2-3 ml วัด pH ของตัวอย่างด้วย pH meter หรือกระดาษวัด pH ถ้า pH น้อยกว่า 12 เติม NaOH ลงไปอีก
3. จากนั้นใส่ HNB indicator ประมาณ 0.1-0.2 g ตัวอย่างน้ำจะมีสีชมพู-แดง (ถ้าตัวอย่างน้ำมีสีม่วง-ฟ้า แสดงว่าไม่มีความกระด้างแคลเซียม)
4. ทำการไตเตรทด้วยสารละลายมาตรฐาน EDTA เข้มข้น 0.01 M จนได้สีฟ้า
5. ทำการไตเตรทอีกครั้งเหมือน แต่ไม่เติม NaOH และ HNB indicator จนกระทั่งใกล้จุดยุติ (Endpoint) แล้วจึงเติม NaOH และ HNB จากนั้นให้รีบทำการไตเตรท (เพราะว่าตัวอย่างน้ำจะไม่มีเสถียรภาพในสภาวะต่าง)
6. ทำการไตเตรท กับตัวอย่างสารละลายที่ให้
7. ทำ Titration กับ Blank 50 ml น้ำกลั่นที่เติมด้วย NaOH

การวิเคราะห์ข้อมูล

- (1) รายงานข้อมูลความเข้มข้นของความกระด้างทั้งหมด ความกระด้างแคลเซียม และความกระด้างแมกเนเซียมของตัวอย่างน้ำในรูปของตาราง
- (2) คำนวณหาความกระด้างแคลเซียม และความกระด้างแมกเนเซียม ตามทฤษฎี
- (3) ให้อธิบายเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากข้อ (1) และ (2)

อุปกรณ์ทดลอง

Burette และ Pipettes

Volumetric flasks และ Erlenmeyer flasks

pH meter หรือ pH paper

สารเคมี

สารละลายมาตรฐาน EDTA, 0.01 M (1 ml = 1 mg hardness as CaCO₃): ละลาย 3.723 g Disodium EDTA dihydrate ลงในน้ำกลั่น 1 ลิตร แล้วทำ Standardization กับสารละลายมาตรฐาน Calcium carbonate (ประมาณ 200 ml ต่อนักศึกษา 1 กลุ่ม)

สาร Buffer: ละลาย 16.9 g Ammonium chloride (NH₄Cl) ในสารละลายเข้มข้น Ammonium Hydroxide 143 ml เติม Dimagnesium salt ของ EDTA 1.25 g แล้วเจือจางด้วยน้ำกลั่นให้ได้ 250 ml เก็บไว้ในขวดพลาสติกที่ปิดแน่น (ประมาณ 50 ml ต่อนักศึกษา 1 กลุ่ม)

Eriochrome Black T: ละลาย 0.5 g Eriochrome Black T และ 4.5 g Hydroxylamine hydrochloride ลงใน 95% Ethyl alcohol 100 ml

Methyl Red: ละลาย 0.1 g Methyl Red ลงใน Ethyl alcohol 50 ml แล้วเจือจางให้ได้ 100 ml ด้วยน้ำกลั่น

สารละลายตัวอย่าง: ตัวอย่างน้ำใช้กลุ่มละประมาณ 200 ml

- 100 mg/L as Mg : ละลาย 0.8458 g MgCl₂ 6H₂O ในน้ำกลั่น 1 ลิตร
- 100 mg/L as Ca : ละลาย 0.2775 g CaCl₂ ในน้ำกลั่น 1 ลิตร
- 50 mg/L as Mg + 50 mg/L as Ca
- ตัวอย่างน้ำคิบหรือน้ำประปา

สารละลายมาตรฐาน Calcium carbonate : ชั่งผง CaCO₃ anhydrous 1.000 g ลงใน 500 ml Erlenmeyer flask แล้วใส่กรวยที่ flask ค่อย ๆ หยด 1 + 1 HCl ลงไปจนผง CaCO₃ ละลายหมด เติมน้ำกลั่น 200 ml แล้วต้มประมาณ 2-3 นาที เพื่อไล่ CO₂(g) ปล่อยให้เย็น เติม methyl red 2 – 3 หยด ปรับ pH ของสารละลายให้ได้สีส้มกลาง ๆ ด้วย 3N NH₄OH หรือ 1 + 1 HCl จากนั้นเทสารละลายลงใน Volumetric flask อย่างระมัดระวังแล้วเติมน้ำกลั่นให้ได้ 1000 ml (1 ml = 1.00 mg CaCO₃)

สารละลาย 0.1 N NaOH: ละลาย NaOH 40 g ลงในน้ำกลั่น 1 ลิตร เก็บไว้ในขวดพลาสติก ปิดฝาให้แน่น

ผง Hydroxynaphthol Blue

การคำนวณ

$$\text{Hardness (mg/L as CaCO}_3\text{)} = \frac{A * B * 1000}{C} \quad (6)$$

โดยที่ A = ปริมาตร EDTA ที่ใช้ Titration (ml)

B = mg CaCO₃ สมมูลกับ 1.00 ml สารละลาย EDTA

C = ปริมาตรตัวอย่าง (ml)

$$\text{Ca (mg/l)} = \frac{A * B * 400.8}{C} \quad (7)$$

$$\text{Calcium Hardness (mg/l as CaCO}_3) = \frac{A * B * 1000}{C} \quad (8)$$

โดยที่ A = ปริมาตร EDTA ที่ใช้ Titration (ml)

B = mg CaCO₃ สมมูลกับ 1.00 ml สารละลาย EDTA

C = ปริมาตรตัวอย่าง (ml)

คำถามท้ายการทดลอง

1. ความกระด้างของน้ำคืออะไร และอะไรคือสาเหตุของความกระด้าง
2. ในการหาความกระด้างของน้ำ ถ้าทำการทดลองที่ pH 9 (แทนที่ pH 10) จะได้ผลอย่างไร?
3. จงคำนวณหาปริมาณสูงสุดของแมกเนเซียม ที่จะละลายได้ ณ pH 12 โดยที่ Magnesium hydroxide [Mg(OH)₂(s)] มีค่าคงที่ของการละลาย (Solubility Product, K_{sp}) เท่ากับ 10^{-10.74} ที่ 25°C
4. จงหาความกระด้างทั้งหมด, ความกระด้างถาวร และความกระด้างชั่วคราวในหน่วย mg/L as CaCO₃ ของตัวอย่างน้ำดังแสดงในตาราง

Parameter	Concentration (mg/L)
pH	7.8
Na ⁺	20
K ⁺	9
Ca ⁺²	32
Mg ⁺²	5
Cl ⁻	40
HCO ₃ ⁻	70
CO ₃ ⁻²	0
SO ₄ ⁻²	8
NO ₃ ⁻	6

เอกสารอ้างอิง

APHA, AWWA, WPCF, 1998. *Standard Methods for the Examination of Water and Wastewater*. 20th Edition, Washington DC, USA. ISBN: 0-87-553235-7.

Sawyer, C.N., McCarty, P.L., and Parkin, G.F., 1994. *Chemistry for Environmental Engineering*. 4th Edition, McGraw-Hill Inc. USA. ISBN: 0-07-113908-7.

การทดลองที่ 6 การหาคลอไรด์ (Cl⁻)

วัตถุประสงค์

การทดลองนี้ได้ออกแบบเพื่อชี้ให้เห็นถึงแนวคิดในการก่อตะกอน (Precipitation) ตลอดจนการประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์เชิงปริมาณหาคลอไรด์ในน้ำ

ทฤษฎี

คลอไรด์ (Cl⁻) ในรูปของคลอไรด์ (Cl⁻) เป็น anion ที่สำคัญทั้งในน้ำประปาและน้ำเสีย ในน้ำประปา รสเค็มของน้ำจากความเข้มข้นของ คลอไรด์ จะแปรเปลี่ยนและขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ทางเคมีของน้ำ กล่าวคือ น้ำที่มีคลอไรด์ประมาณ 250 mg/l จะมีรสเค็ม ในทางกลับกัน น้ำอาจไม่มีรสเค็ม ถึงแม้มีคลอไรด์ถึง 1000 mg/l ถ้า Cations เป็น Calcium และ Magnesium

วิธีวิเคราะห์หาคลอไรด์ ในการทดลองนี้เรียกว่า Mohr method หรือ Argentometric method โดยใช้สารละลาย Silver nitrate (AgNO₃) เป็น titrant ทำปฏิกิริยากับคลอไรด์ในน้ำได้ตะกอนสีขาวของ Silver chloride (AgCl) ดังปฏิกิริยา Solubility:

จุดสุดท้ายของ Titration สามารถตรวจพบได้ด้วยสาร Potassium chromate (K₂CrO₄) กล่าวคือ เมื่อคลอไรด์ก่อตะกอนกับ Ag⁺ หมดแล้ว Ag⁺ ส่วนเกินจะไปทำปฏิกิริยากับ CrO₄²⁻ ก่อตะกอน Ag₂CrO₄ (s) ซึ่งมีสีน้ำตาลแดง ดังปฏิกิริยา

วิธีการทดลอง

1. หาความเข้มข้นของสารละลาย Silver nitrate โดยทำ Standardization กับสารละลายมาตรฐาน Sodium chloride 3 ครั้ง แต่ละครั้งใช้ตัวอย่างสารละลายมาตรฐาน Sodium chloride 10 ml (5 mg as Cl⁻) แล้วเจือจางให้ได้ 100 ml ด้วยน้ำกลั่น โดยมีรายละเอียดของ titration ดังนี้

1.1 ปรับ pH ของสารละลายตัวอย่างให้อยู่ในช่วง 7 ถึง 10 โดยใช้สารละลาย H₂SO₄ หรือ NaOH (ตรวจสอบด้วย pH meter หรือ กระดาษ pH หรือ Phenolphthalein indicator)

1.2 เติมสารละลาย K_2CrO_4 1.0 ml แล้วทำ titration ด้วยสารละลาย $AgNO_3$ จนได้สีน้ำตาลแดง ที่จุดสุดท้าย

1.3 ทำ titration กับน้ำกลั่น (Blank)

2. ทำ Titration กับสารละลายตัวอย่างน้ำประปา อย่างน้อย 5 ครั้ง ตามข้อ 1 (ก) ถึง (ค)

ข้อควรระวัง

- ควรใช้ขนาดตัวอย่าง 100 ml เท่า ๆ กันทุกตัวอย่าง เพื่อให้ความเข้มข้นของ Ions ในการเข้าสู่จุดสุดท้ายของ titration มีความคงที่

- pH ของสารละลายตัวอย่างควรอยู่ในช่วงที่ได้กล่าวไว้ในข้อ (ก) เพราะถ้า pH สูงเกินไป Ag^+ จะก่อตะกอนเป็น $AgOH$ (s) ทำให้ค่าวิเคราะห์ได้ สูงเกินไป และถ้า pH ต่ำเกินไป CrO_4^{2-} จะถูกเปลี่ยนไปเป็น $Cr_2O_7^{2-}$ ทำให้สังเกตจุดสุดท้ายลำบาก

- ควรใช้ปริมาณ K_2CrO_4 indicator เท่า ๆ กันทุกตัวอย่าง มิฉะนั้น สีของ Ag_2CrO_4 อาจเกิดขึ้นเร็วหรือช้าเกินไป ไม่แน่นอน

เครื่องมือทดลอง

Erlenmeyer flasks ขนาด 250 ml

Pipettes และ burettes

pH meter หรือ กระดาษ pH

สารเคมี

สารละลายมาตรฐาน Sodium chloride 0.0141 M (0.0141 N) (1.00 ml = 0.5 mg Cl): อบสาร Sodium chloride ที่ $140^\circ C$ เป็นเวลาหนึ่งคืน ละลาย 824 mg NaCl ในน้ำกลั่น เจือจางให้ได้ 1 ลิตร

สารละลาย Potassium chromate indicator. ละลาย K_2CrO_4 50 g ในน้ำกลั่นจำนวนหนึ่ง เติมสารละลาย $AgNO_3$ ให้ได้ตะกอนสีแดงเกิดขึ้น ปล่อยให้ทิ้งไว้ 12 ชั่วโมง แล้วกรองผ่าน glass-fibre filter เจือจางสารละลายที่ผ่านกรองให้ได้ 1 ลิตร ด้วยน้ำกลั่น

สารละลาย Phenolphthalein indicator

สารละลาย Sodium hydroxide (1 N)

สารละลาย Sulfuric acid (1 N)

สารละลาย Silver nitrate ประมาณ 0.0141 M (0.0141 N): ละลาย $AgNO_3$ 2.395 g ในน้ำกลั่น แล้วเจือจาง ให้ได้ 1 ลิตร (ประมาณ 500 ml ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

สารละลายตัวอย่าง: สารละลายไม่ทราบความเข้มข้น และน้ำประปา

การคำนวณ

$$\text{mg/l as Cl}^- = \frac{(A - B) * N * 35450}{C} \quad (3)$$

$$\text{mg/l as NaCl} = [\text{mg/l as Cl}^-] * 1.65 \quad (4)$$

โดยที่

- A = ml titration สำหรับตัวอย่าง
- B = ml titrant สำหรับน้ำกลั่น (Blank)
- C = ml สารละลายตัวอย่าง
- N = Normality ของ AgNO_3

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. คำนวณหาค่าเฉลี่ยความเข้มข้นของสารละลาย Silver nitrate
2. คำนวณหาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเข้มข้นคลอไรด์ในสารตัวอย่างจากการทำ titration 5 ครั้ง
3. คำนวณหาค่าความเข้มข้นคลอไรด์ในสารละลายตัวอย่าง

คำถาม

1. จงหาความสามารถในการละลายของ Cl^- และ CrO_4^{2-} จากปฏิกิริยากับ Ag^+ ในสมการ (1) และ (2) ตอบเป็นหน่วย mg/l as Cl^- และ CrO_4^{2-}
2. สิ่งรบกวนการวิเคราะห์หาปริมาณคลอไรด์มีอะไรบ้าง ให้อธิบาย

เอกสารอ้างอิง

APHA, AWWA, WPCF, 1998. *Standard Methods for the Examination of Water and Wastewater*. 20th Edition, Washington DC, USA. ISBN: 0-87-553235-7.

Sawyer, C.N., McCarty, P.L., and Parkin, G.F., 1994. *Chemistry for Environmental Engineering*. 4th Edition, McGraw-Hill Inc. USA. ISBN: 0-07-113908-7.

การทดลองที่ 7 การหาซัลเฟต (SO_4^{2-})

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจหลักการ Precipitation chemistry ที่ใช้ในการวิเคราะห์หาซัลเฟตแบบ Gravimetric method

ทฤษฎี

ซัลเฟต (SO_4^{2-}) เป็นรูปแบบของซัลเฟอร์ (S) ที่มีเสถียรภาพมากที่สุด มีประจุ + 6 และมีอยู่ในแหล่งน้ำธรรมชาติต่างๆ ในน้ำบริโภคน้ำดื่มมีปริมาณซัลเฟตมาก อาจเป็นอันตรายเบาๆ ตั้งแต่ความเข้มข้นน้อยๆ จนถึงหลายพัน mg/l ในน้ำทะเล Sodium และ Magnesium sulfate ในน้ำบริโภคน้ำดื่มอาจมีผลเป็นอันตรายเบาๆ มาตรฐานน้ำประปาของการประปานครหลวง จึงกำหนดให้มีซัลเฟตไม่เกิน 250 mg/l และถ้ามีน้ำที่ปนเปื้อนซัลเฟตสูงจะทำให้เกิดตะกอนแข็งของแคลเซียมซัลเฟต นอกจากนี้ในสถานะไร้อากาศของระบบบำบัดน้ำเสียซัลเฟตจะเปลี่ยนไปเป็นซัลไฟด์

ในการวิเคราะห์หาซัลเฟต (SO_4^{2-}) แบบ Gravimetric method นั้น ซัลเฟต (SO_4^{2-}) จะถูกทำให้เป็นตะกอน Barium sulfate (BaSO_4) ในสภาพที่ค่อนข้างเป็นกรด ด้วยการเติม Barium chloride (BaCl_2) ปฏิกริยา Precipitation ที่เกิดขึ้น คือ

ตะกอน $\text{BaSO}_4(\text{s})$ มีความสามารถในการละลายที่ต่ำมาก ในการวิเคราะห์หาซัลเฟต (SO_4^{2-}) ตะกอน $\text{BaSO}_4(\text{s})$ ที่เกิดขึ้นจะถูกนำไปต้มแล้วกรองด้วย Membrane filter แผ่นกรองที่มีตะกอนจะถูกนำไปล้างให้คลอไรด์ (Cl^-) หมดไป จากนั้นจึงนำไปอบแห้ง ชั่งอ่านน้ำหนักของตะกอนแห้ง $\text{BaSO}_4(\text{s})$

วิธีการทดลอง

1. เตรียมสารตัวอย่างจำนวน 3 ตัวอย่าง โดยแต่ละตัวอย่างให้มี SO_4^{2-} ประมาณ 50 mg ในปริมาตร 250 ml (ถ้าสารตัวอย่างมีสารแขวนลอย ให้กรองผ่านกระดาษกรอง GF/C ก่อน)
2. ปรับ pH ด้วยสารละลายกรด HCl 1 + 1 ให้อยู่ในช่วง pH 4.5 ถึง 5.0 โดยดูจากสีส้มของ Methyl red indicator เติม HCl ประมาณ 1 ถึง 2 ml

3. นำตัวอย่างไปต้มให้เดือด แล้วระหว่างที่กวนช้า ค่อย ๆ เติมสารละลาย $BaCl_2$ จนกระทั่งการก่อตะกอนปรากฏสมบูรณ์ หลังจากนั้นเติมสารละลาย $BaCl_2$ ลงไปอีก 2 ml ถ้าประมาณตะกอนเกิดขึ้นน้อย ให้เติมสารละลาย $BaCl_2$ ลงไปทั้งหมด 5 ml ทำการต้มต่อไปอีก 10 นาที แล้วปล่อยให้เย็น

4. ระหว่างที่เริ่มต้มสารละลายตัวอย่างในข้อ 3 ให้นำ membrane filter ใส่กระจกนาฬิกาหรือถ้วย aluminum แล้วนำเข้าตู้อบที่ 103 ถึง 105°C จนกระทั่ง เมื่อสารละลายตัวอย่าง (หลังจากต้มแล้ว) เริ่มเย็น นำ Membrane filter ออกมา ปล่อยให้เย็นใน Desiccators และก่อนที่จะนำไปใช้กรอง ให้นำเฉพาะ Membrane filter ไปชั่งน้ำหนักด้วยเครื่องชั่งละเอียด

5. กรองตะกอน $BaSO_4$ ที่อุณหภูมิต่ำ (ระวัง - อย่าให้ตะกอนจับตัว อยู่ที่ผนังของถ้วยกรอง) แล้วล้างตะกอนด้วยน้ำกลั่นให้คลอไรด์หมดไป ซึ่งสามารถตรวจสอบน้ำล้างได้ ด้วยสารละลาย $AgNO_3 - HNO_3$ [ถ้า น้ำล้างยังมีคลอไรด์หลงเหลืออยู่ เมื่อหยดสารละลาย $AgNO_3 - HNO_3$ ลงไป จะเกิดตะกอนของ $AgCl (s)$]

6. นำแผ่นกรองใส่กระจกนาฬิกา หรือถ้วย aluminum เข้าตู้อบที่ 103 ถึง 105°C ทิ้งไว้หนึ่งคืน แล้วเอามาปล่อยให้เย็นใน Desiccators ชั่งเฉพาะแผ่นกรอง ด้วยเครื่องชั่งละเอียด

เครื่องมือทดลอง

ตู้อบที่ควบคุมแบบ Thermostatic

Desiccators

เครื่องชั่งละเอียด (อ่านได้ 0.1 mg)

ชุดกรองพร้อมปั๊มสุญญากาศ

แผ่นกรอง Membrane (0.45 μm)

กระจกนาฬิกา หรือ ถ้วย Aluminum

Hot plate พร้อม Magnetic stirrer

สารเคมี

สารละลาย Methyl red indicator

สารละลายกรด HCl, 1+1: น้ำกลั่น 1 ส่วน และกรดเข้มข้น 1 ส่วน

สารละลาย Barium chloride: ละลาย $BaCl_2 \cdot 2H_2O$ 100 g ลงในน้ำกลั่น 1 ลิตร กรองสารละลายผ่านกระดาษกรอง GF/C ก่อนนำไปใช้ (1 ml สามารถก่อตะกอน SO_4^{2-} ได้ประมาณ 40 mg)

สารละลาย Silver nitrate – nitric acid: ละลาย $AgNO_3$ 8.5 g และกรดเข้มข้น HNO_3 0.5 ml ลงในน้ำกลั่น 500 ml (ใส่ขวดหยดที่บีบแสง (dropper bottle) 1 ขวด ค่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

สารละลายตัวอย่าง: สารละลายไม่ทราบความเข้มข้น และน้ำประปา

การคำนวณ

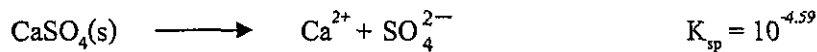
$$\text{mg/l as SO}_4^{2-} = \frac{\text{mg BaSO}_4 * 411.6}{\text{ml sample}} \quad (2)$$

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. คำนวณหาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเข้มข้น Sulfate ในสารละลายตัวอย่างจากการทดลอง 3 ครั้ง
2. คำนวณหาค่าความเข้มข้นซัลเฟตในสารละลายตัวอย่าง

คำถาม

1. แหล่งน้ำดิบเพื่อการประปาแห่งหนึ่งได้รับการปนเปื้อนจากน้ำล้างเหมืองแร่ ทำให้มีซัลเฟต (SO_4^{2-}) สูงถึง 500 mg/l จงหาความสามารถในการละลาย (Solubility) ของ $\text{CaSO}_4(\text{s})$ ในหน่วย mg/l as SO_4^{2-}

2. จากข้อ 1 ถ้าต้องการกำจัดซัลเฟต (SO_4^{2-}) ออกไปให้เหลือในน้ำเพียง 100 mg / l จะต้องใช้ปริมาณ Ca^{2+} เท่าไร? (หน่วย mg/l as Ca^{2+})
3. สิ่งรบกวนการวิเคราะห์หาปริมาณซัลเฟตมีอะไรบ้าง ให้อธิบาย

เอกสารอ้างอิง

APHA, AWWA, WPCF, 1998. *Standard Methods for the Examination of Water and Wastewater*. 20th Edition, Washington DC, USA. ISBN: 0-87-553235-7.

Sawyer, C.N., McCarty, P.L., and Parkin, G.F., 1994. *Chemistry for Environmental Engineering*. 4th Edition, McGraw-Hill Inc. USA. ISBN: 0-07-113908-7.

การทดลองที่ 8

การก่อดั้วสารเชิงซ้อนและการวิเคราะห์เหล็ก

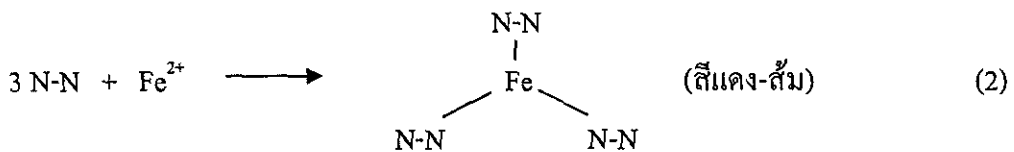
วัตถุประสงค์

เพื่อสาธิตการก่อดั้วของสารประกอบเชิงซ้อนที่มีสีของเหล็ก (Fe^{2+}) และการประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์เชิงปริมาณ

ทฤษฎี

โดยปกติน้ำผิวดินที่ได้รับออกซิเจนจากอากาศอย่างเพียงพอ จะมีโอกาสน้อยมากที่ความเข้มข้นของเหล็ก (Fe^{2+}) จะมากกว่า 1 mg/l แต่ในน้ำใต้ดินและน้ำระบายจากเหมืองที่เป็นกรดจะมีปริมาณของเหล็กสูงมาก น้ำประปาที่มีเหล็กจะทำให้เกิดสีสนิมเหล็ก เบื่อนเสื้อผ้าที่ซัก และทำให้ถ้วยชาม Porcelain เป็นรอยดำ นอกจากนั้นน้ำค้ำที่มีเหล็กมากกว่า 1 mg/l จะไม่เป็นที่นิยมของผู้บริโภค

เหล็กมีสองรูปแบบคือ Ferrous (Fe^{2+}) และ Ferric (Fe^{3+}) แต่ในการวิเคราะห์เหล็กในสารละลายตัวอย่างจะถูกทำให้อยู่ในรูปของ Ferrous (Fe^{2+}) โดยการต้มในสภาวะที่เป็นกรดและมี Hydroxylamine เป็น Reducing agent (เปลี่ยน Fe^{3+} ให้เป็น Fe^{2+}) จากนั้นเหล็ก (Fe^{2+}) ทำปฏิกิริยากับ 1,10-phenanthroline ที่ pH 3.2 – 3.3 สามโมเลกุลของ Phenanthroline จะก่อดั้วเชิงซ้อนกับเหล็กหนึ่งอะตอมได้สีแดง-ส้ม ดังแสดงในสมการที่ (1) และ (2) ซึ่งสารละลายสีนี้เป็นไปตามกฎของ Beer ความเข้มของสีจะไม่เปลี่ยนแปลงในช่วง pH 3 - 9 แต่ในช่วง pH 2.9 - 3.5 และมี Phenanthroline มากเกินไป จะทำให้เกิดสีในสารละลายเร็วขึ้น

วิธีการทดลอง

1. เตรียมสารละลายมาตรฐานเหล็กที่จัดให้ (1.00 ml = 10.0 $\mu\text{g Fe}$) ประมาณ 6 ถึง 8 ตัวอย่างที่มีเหล็กอยู่ไม่เกิน 200 $\mu\text{g Fe}$ เพื่อทำกราฟมาตรฐาน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 เตรียมสารละลายมาตรฐานเหล็กที่มีน้ำหนักไม่เกิน 200 $\mu\text{g Fe}$ ใน 125-ml flask เติมกรดเข้มข้น HCl 2 ml และสารละลาย Hydroxylamine 1 ml ใส่ลูกแก้ว 3-4 เม็ด

1.2 นำไปต้มให้เดือดเพื่อให้แน่ใจว่าเหล็กในน้ำละลายหมด แล้ววัดต่อจนกระทั่งปริมาตรลดลงเหลือ 15-20 ml ทำให้เย็น

1.3 เทใส่ Volumetric flask ขนาด 50 ml เติมสารละลายอะซิเตท Ammonium acetate 10 ml และสารละลาย Phenanthroline 4 ml เขย่าให้สารละลายผสมกัน

1.4 เจือจางให้ได้ 50 ml ด้วยน้ำกลั่น เขย่าให้ผสมกัน แล้ววัดความเข้มของแสงจากสารละลายภายในช่วง 10 ถึง 15 นาที

1.5 นำไปวัด Absorbance ที่ความยาวคลื่น 510 nm เริ่มวัดจากตัวอย่างที่มีสีจาง ไปหาสีเข้ม

1.6 ใช้น้ำกลั่นเป็น Blank แล้วทำขั้นตอนการวิเคราะห์เหมือนตัวอย่าง

2. หาคความเข้มข้นของเหล็กในสารละลายตัวอย่างตามวิธีการในข้อ 1 จำนวน 3 ครั้ง

ข้อควรระวัง

- ถ้าความเข้มแสงที่วัดได้มีค่าสูงกว่าช่วงการวัดในข้อ 1 ให้ทำการเจือจางอยู่ในช่วงดังกล่าว แล้วทำการวัดใหม่

เครื่องมือทดลอง

Spectrophotometer: Spectronic 21, ใช้ที่ความยาวคลื่น 510 nm มีทางเดินแสง (light path) 1 cm หรือมากกว่า (หนึ่งเครื่องต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

Volumetric Flasks: ขนาด 100 ml (10 อันต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

Volumetric Pipettes: ขนาด 1, 2, 5, 10 และ 20 ml

Erlenmeyer flasks, Graduated pipettes และ Beakers

สารเคมี

กรดเข้มข้น HCl

สารละลาย Hydroxylamine: ละลายผง 10 g $\text{NH}_2\text{OH}\cdot\text{HCl}$ ลงในน้ำกลั่น 100 ml (ประมาณ 50 ml ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

สารละลายอะซิเตท Ammonium acetate : ละลายผง 250 g $\text{NH}_4\text{C}_2\text{H}_3\text{O}_2$ ลงในน้ำกลั่น 150 ml แล้วเติมกรดเข้มข้น Acetic acid (glacial) 700 ml (ประมาณ 200 ml ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

สารละลาย Phenanthroline: ละลายผง 100 mg 1,10-phenanthroline monohydrate ($\text{C}_{12}\text{H}_8\text{N}_2\cdot\text{H}_2\text{O}$) ลงในน้ำกลั่น 100 ml เติมกรดเข้มข้น HCl ลงไป 2 หยด ถ้าสารละลายมีสีดำ ใช้ไม่ได้ (ประมาณ 500 ml ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

หมายเหตุ: สารละลาย Phenanthroline 1 ml สามารถทำปฏิกิริยากับเหล็กได้ไม่เกิน 100 $\mu\text{g Fe}$

สารละลายมาตรฐานเหล็ก (1.00 ml = 200 μg Fe) : ค่อย ๆ เติมกรดเข้มข้น 20 ml H_2SO_4 ลงในน้ำกลั่น 50 ml แล้วจึงละลายผง 1.404 g Ferrous ammonium sulfate $[\text{Fe}(\text{NH}_4)_2(\text{SO}_4)_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}]$ เติมสารละลาย 0.1 N Potassium permanganate (KmnO_4) ที่ละหยด จนกระทั่งมีสีชมพูม่วงจางๆ ปรากฏ แล้วเจือจางด้วยน้ำกลั่นให้ได้ 1000 ml เขย่าผสมให้สมบูรณ์

สารละลายมาตรฐานเหล็ก (1.00 ml = 10.0 μg Fe): จากสารละลายมาตรฐาน (1.00 ml = 200 μg Fe) ข้างต้น นำมา 50.00 ml แล้วเจือจางด้วยน้ำกลั่นให้ได้ 1 ลิตรใน Volumetric flask (ประมาณ 500 ml ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

สารละลายตัวอย่าง: สารละลายไม่ทราบความเข้มข้น และน้ำประปา

การคำนวณ

$$\text{Fe (mg/l)} = \frac{\mu\text{g Fe (in 100 ml final volume)}}{\text{ml sample}}$$

$$\text{Fe (mg/l)} = \frac{\mu\text{g Fe ที่อ่านจากกราฟ}}{\text{ml sample}}$$

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. เขียนกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างค่า Absorbance และความเข้มข้นของ Fe^{2+}
2. รายงานผลของสารละลายตัวอย่างด้วยค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
3. คำนวณหาความเข้มข้นของเหล็กในสารละลายตัวอย่าง

คำถาม

1. จงชี้จุดสำคัญที่ใช้ในการทดลองวิเคราะห์หาปริมาณเหล็กทั้งหมด, Ferrous (Fe^{2+}), Ferric (Fe^{3+}), และอนุภาคของแข็งของเหล็ก
2. ในการวิเคราะห์หาปริมาณเหล็ก เพราะเหตุใดจึงต้องต้มสารละลายตัวอย่างในสภาพกรด
3. สิ่งรบกวนการวิเคราะห์หาปริมาณเหล็กมีอะไรบ้าง ให้อธิบาย

เอกสารอ้างอิง

APHA, AWWA, WPCF, 1998. *Standard Methods for the Examination of Water and Wastewater*. 20th Edition, Washington DC, USA. ISBN: 0-87-553235-7.

Sawyer, C.N., McCarty, P.L., and Parkin, G.F., 1994. *Chemistry for Environmental Engineering*. 4th Edition, McGraw-Hill Inc. USA. ISBN: 0-07-113908-7.

การทดลองที่ 9 การหาแมงกานีส (Mn^{2+})

วัตถุประสงค์

เพื่อแนะนำปฏิกิริยา Oxidation-reduction ที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์เชิงปริมาณหาความเข้มข้นของ Manganese ในสารละลาย

ทฤษฎี

ผลกระทบของแมงกานีสในน้ำประปาจะมีลักษณะคล้ายกับเหล็ก กล่าวคือ ทำให้เสื้อผ้าที่ซักแปดเปลี่ยนสี และทำให้ถ้วยชามเป็นรอยดำ ในสภาวะที่มีอากาศ (Aerobic conditions) ความเข้มข้นของแมงกานีสในน้ำจะน้อยกว่า 1 mg/l และในสภาวะไร้อากาศ (Anaerobic conditions) เช่น ในน้ำใต้ดินแมงกานีสจะอยู่ในรูปสารละลาย divalent ion (Mn^{2+})

แมงกานีส (Mn) มี valency หลากหลายตั้งแต่ +2 จนถึง +7 แต่ในการวิเคราะห์ Mn ในรูปแบบต่างๆ จะถูกทำปฏิกิริยา Oxidation กับ Persulfate ($S_2O_8^{2-}$) ไปเป็น Mn (VII) (เรียกว่า Permanganate) โดยมีเงิน (Ag^+) เป็นตัวเร่งปฏิกิริยา สีของ Permanganate จะมีเสถียรภาพเป็นเวลา 24 ชั่วโมง และเป็นไปตามกฎของ Beer ในขณะที่วุ้นกันคลอไรด์ซึ่งเป็นสารรบกวนในการวิเคราะห์หาแมงกานีสจะถูกป้องกันโดยให้เกิดสารประกอบเชิงซ้อนกับปรอท (Hg^{2+})

วิธีการทดลอง

1. เตรียมสารละลายมาตรฐานแมงกานีสที่จัดให้ (1.00 ml = 50.0 μg Mn) ประมาณ 6 ถึง 8 ตัวอย่าง ที่มีแมงกานีสอยู่ไม่เกิน 1500 μg Mn เพื่อทำกราฟมาตรฐาน โดยมีรายละเอียดดังนี้
  - 1.1 เตรียมสารละลายมาตรฐานแมงกานีสที่มีน้ำหนักไม่เกิน 1500 μg Fe ใส่ 250-ml flask แล้วเจือจางให้ได้ปริมาตรประมาณ 100 ml เติมสารละลายพิเศษ 5 ml และ H_2O_2 1 หยด
  - 1.2 นำไปต้มให้เดือดบนเตา จนเหลือปริมาตรประมาณ 90 ml (ถ้าปริมาตรน้อยกว่าให้เจือจางเป็น 90 ml) เติมผง 1 g ($(NH_4)_2S_2O_8$) ในขณะที่เดือด ต้มต่ออีก 1 นาที จากนั้นนำตัวอย่างไปทำให้เย็นด้วยน้ำประปา
  - 1.2 นำสารละลายตัวอย่างใส่ Volumetric flask เจือจางให้ได้ 100 ml ด้วยน้ำกลั่น เขย่าให้เข้ากัน แล้วนำไปวัด Absorbance ที่ความยาวคลื่น 525 nm เริ่มวัดจากตัวอย่างที่มีสีจาง ไปหาสีเข้ม
  - 1.6 ใช้น้ำกลั่นเป็น Blank แล้วทำขั้นตอนการวิเคราะห์เหมือนตัวอย่าง
2. หาความเข้มข้นของแมงกานีสในสารละลายตัวอย่างตามวิธีการในข้อ 1 จำนวน 3 ครั้ง

ข้อควรระวัง

ข้อควรระวัง

- ถ้าความเข้มแสงที่วัดได้มีค่าสูงกว่าช่วงการวัดในข้อ 1 ให้ทำการเจือจางอยู่ในช่วงดังกล่าวแล้วทำการวัดใหม่
- อย่าต้มนานเกินไป เพราะจะทำให้สีของ Permanganate เกิดการสูญเสีย และถ้าทำให้เย็นซ้ำเกินไปก็จะมีผลเช่นเดียวกัน

เครื่องมือทดลอง

Spectrophotometer: Spectronic 21, ใช้ที่ความยาวคลื่น 525 nm มีทางเดินแสง (light path) 1 cm หรือมากกว่า (หนึ่งเครื่องต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

Volumetric Flasks: ขนาด 100 ml (10 ใบต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

Volumetric Pipettes: ขนาด 1, 2, 5, 10 และ 20 ml

Erlenmeyer flasks, Graduated pipettes และ Beakers

Hot plate พร้อม Magnetic Stirrer

สารเคมี

สารละลายพิเศษ : ละลาย 75 g HgSO₄ ลงในสารละลายที่มีน้ำกลั่น 200 ml และกรดเข้มข้น HNO₃ 400 ml เติมกรดเข้มข้น 200 ml 85% H₃PO₄ และ 35 mg AgNO₃ เจือจางสารละลายที่เย็นแล้วให้ได้ 1 ลิตรด้วยน้ำกลั่น (ประมาณ 100 ml ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

ผง Ammonium persulfate [(NH₄)₂S₂O₈]

สารละลายมาตรฐาน Manganese (1.00 ml = 50.0 µg Mn): เตรียมสารละลาย 0.1 Potassium permanganate (KMnO₄) โดยละลายผง 3.2 g KMnO₄ ลงในน้ำกลั่น 1 ลิตร แล้วให้ความร้อนเกือบถึงจุดเดือดประมาณ 1-2 ชั่วโมง จากนั้นนำไปกรองผ่านกระดาษกรอง นำสารละลายผ่านกรองไปทำ Standardization กับ Sodium oxalate ดังนี้

ชั่งสาร Sodium oxalate หลาย ๆ ตัวอย่างให้มีน้ำหนักระหว่าง 100 ถึง 200 mg ในแต่ละ beaker เติมน้ำกลั่น 100 ml แล้วกวนให้ละลาย เติมกรด 10 ml 1+1 H₂SO₄ และให้ความร้อนจนถึง 90-95°C ทำ Titration บน hot plate ด้วยสารละลาย KMnO₄ จนถึงจุดสุดท้าย ซึ่งมีสีชมพูจางๆ เป็นเวลาอย่างน้อย 1 นาที (ระวัง-อย่าให้อุณหภูมิต่ำกว่า 85°C; 100 mg Na₂C₂O₄ ทำปฏิกิริยากับสารละลาย KMnO₄ ประมาณ 15 ml) ทำ Titration กับตัวอย่าง Blank (น้ำกลั่น และกรด H₂SO₄)

$$\text{KMnO}_4 \text{ (Normality)} = \frac{\text{g}(\text{Na}_2\text{C}_2\text{O}_4)}{(\text{A} - \text{B}) * 0.06701}$$

โดยที่

A = ml titration กับตัวอย่าง

B = ml titration กับ Blank

หาค่าเฉลี่ยของ Normality จากการทำ Titration หลายครั้ง แล้วคำนวณหาปริมาณของสารละลาย KMnO_4 นี้ที่จะนำไปเตรียมสารละลาย 1 ลิตร ซึ่งจะมี $1.00 \text{ ml} = 50.0 \mu\text{g Mn}$ ดังนี้

$$\text{KMnO}_4 \text{ (ml)} = \frac{4.55}{\text{KMnO}_4 \text{ (Normality)}}$$

นำปริมาตรนี้ใส่กรดเข้มข้น H_2SO_4 2-3 หยด และสารละลาย NaHSO_3 ที่ละลายจนกระทั่งสีของ Permanganate หายไป นำไปต้มเพื่อไล่ SO_2 แล้วปล่อยให้เย็น จากนั้นนำไปเจือจางด้วยน้ำกลั่นให้ได้ 1 ลิตร (ประมาณ 500 ml ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

สารละลาย Hydrogen peroxide (H_2O_2) 30%

กรดเข้มข้น Nitric acid (HNO_3)

กรดเข้มข้น Sulfuric acid (H_2SO_4)

สารละลาย Sodium bisulfite: ละลาย NaHSO_3 10 g ลงในน้ำกลั่น 100 ml

ผง Sodium oxalate ($\text{Na}_2\text{C}_2\text{O}_4$) (Primary Standard)

สารละลายตัวอย่าง: สารละลายไม่ทราบความเข้มข้น และน้ำประปา

การคำนวณ

$$\text{Mn (mg/l)} = \frac{\mu\text{g Mn (in 100 ml final volume)}}{\text{ml sample}}$$

$$\text{Mn (mg/l)} = \frac{\mu\text{g Mn ที่อ่านจากกราฟ}}{\text{ml sample}}$$

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. เขียนกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างค่า Absorbance และความเข้มข้นของแมงกานีส (Mn)
2. รายงานผลของสารละลายตัวอย่างด้วยค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
3. คำนวณหาความเข้มข้นของแมงกานีสในสารละลายตัวอย่าง

คำถาม

1. จงชี้จุดสำคัญที่ใช้ในการทดลองวิเคราะห์หาปริมาณแมงกานีสในแต่ละรูป
2. ในการวิเคราะห์หาปริมาณแมงกานีส เพราะเหตุใดจึงต้องคัมสารละลายตัวอย่างในสภาพกรด
3. สิ่งรบกวนการวิเคราะห์หาปริมาณแมงกานีสมีอะไรบ้าง ให้อธิบาย

เอกสารอ้างอิง

APHA, AWWA, WPCF, 1998. *Standard Methods for the Examination of Water and Wastewater*. 20th Edition, Washington DC, USA. ISBN: 0-87-553235-7.

Sawyer, C.N., McCarty, P.L., and Parkin, G.F., 1994. *Chemistry for Environmental Engineering*. 4th Edition, McGraw-Hill Inc. USA. ISBN: 0-07-113908-7.

การทดลองที่ 10 การหาคลอรินตกค้างในน้ำ

วัตถุประสงค์

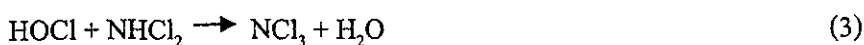
เพื่อให้ นักศึกษาคู่กันเคยกับเทคนิค และขั้นตอนต่าง ๆ ในการวิเคราะห์คลอรีนตกค้างในน้ำ (Chlorine) และสาธิตปฏิกิริยาของการเกิด Chloramines และแก๊ส Nitrogen ในกระบวนการ Breakpoint chlorination.

ทฤษฎี

การเติมคลอรีน (เรียกว่า Chlorination) ในการผลิตประปาและการบำบัดน้ำเสีย มีวัตถุประสงค์ เพื่อที่จะฆ่าเชื้อโรคและเชื้อจุลินทรีย์ และการเติมคลอรีนยังมีประโยชน์อื่นๆอีก เช่นการเพิ่มคุณภาพน้ำ ให้ดีขึ้น ซึ่งเกิดจากปฏิกิริยาออกซิเดชัน (Oxidation reaction) กับสารต่างๆ เช่น แอมโมเนีย, เหล็ก, แมงกานีส, ซัลไฟด์, และสารอินทรีย์บางชนิด อย่างไรก็ตามปฏิกิริยาของคลอรีนในน้ำ อาจส่งผลกระทบต่อต่างๆ ได้ด้วย เช่น ทำให้น้ำมีกลิ่นและรส เมื่อทำปฏิกิริยากับ Phenols และสารอินทรีย์บางชนิดหรือเมื่อรวมตัวกับสารอินทรีย์ที่ไม่อิ่มตัว จะได้สารประกอบที่ทำให้เกิดมะเร็ง (Carcinogen) เช่น Chloroform (CHCl₃)

การเติมคลอรีนสามารถกระทำได้โดยใช้คลอรีนในรูปก๊าซ ของเหลว หรือของแข็ง เมื่อเติมในน้ำ คลอรีนจะแตกตัวได้กรด Hypochlorous acid (HOCl) และ Hypochlorite ion (OCl⁻) ซึ่งอัตราส่วนของสารทั้งสองจะขึ้นอยู่กับค่าพีเอช (pH) สารละลาย HOCl จะมีประสิทธิภาพในการฆ่าเชื้อโรคมากกว่า OCl⁻ ถึง 40 เท่า ในกระบวนการฆ่าเชื้อโรคด้วยการเติมคลอรีน สารละลาย HOCl และ OCl⁻ ที่เกิดขึ้นเรียกว่า คลอรีนอิสระ (Free Chlorine)

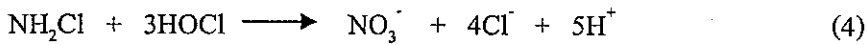
ในกรณีที่น้ำมีแอมโมเนีย (Ammonia) อยู่ด้วยคลอรีนอิสระ (Free chlorine) จะทำปฏิกิริยาได้ สารประกอบคลอรามิน (Chloramines) ดังสมการ

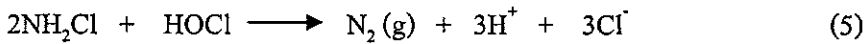
คลอรามิน (Chloramines) หรือเรียกอีกชื่อว่าคลอรีนรวม (Combined chlorine) มีประสิทธิภาพในการฆ่าเชื้อโรคได้เช่นกัน แต่ประสิทธิภาพต่ำกว่าคลอรีนอิสระ อย่างไรก็ตามคลอรามินมีข้อดีกว่าคลอรีนอิสระ

คือคลอรามินจะมีเสถียรภาพคงที่ได้้นานกว่าคลอรีนอิสระ ทำให้มีศักยภาพในการฆ่าเชื้อโรคได้อย่างต่อเนื่องถึงแม้จะค้างอยู่ในเส้นท่อน้ำประปาเป็นเวลานาน

การก่อตัวของคลอรามินแต่ละชนิดขึ้นอยู่กับปริมาณของคลอรีน และแอมโมเนีย รวมทั้งค่า pH ของน้ำด้วย คือเมื่ออัตราส่วน โมลของคลอรีนต่อแอมโมเนีย (Chlorine to ammonia ratio) เพิ่มขึ้นจะเกิดทั้ง Monochloramine (NH₂Cl) และ Dichloramine (NHCl₂) ซึ่งปริมาณของ Dichloramine จะมากขึ้นที่ pH ต่ำๆ (pH 4-5) และ Trichloramine (NCl₃) ก็จะก่อตัวที่ pH ต่ำๆ ด้วย ตามสมการที่ 3 แต่ถ้า pH สูง monochloramine จะเปลี่ยนไปเป็น Nitrate ตามสมการที่ 4

ที่ค่า pH หนึ่งๆ ปริมาณ Chloramines แต่ละชนิดจะขึ้นอยู่กับอัตราส่วน โมลของคลอรีนต่อแอมโมเนีย เมื่ออัตราส่วนดังกล่าวเกินกว่า 1:1 จะเกิดปฏิกิริยาออกซิเดชันของแอมโมเนียได้ก๊าซไนโตรเจน (Nitrogen gas) ตามสมมติฐานของปฏิกิริยาตามสมการที่ 5 ณ จุดนี้เรียกว่า Breakpoint ซึ่งจะไม่มีสารประกอบแอมโมเนียเหลืออยู่ และอัตราส่วน โมลของคลอรีนต่อแอมโมเนีย จะเท่ากับ 3:2

แต่ในทางปฏิบัติ อัตราส่วนที่จุดนี้จะมีค่ามากกว่า 3:2 เนื่องจากคลอรีนจะถูกใช้ในปฏิกิริยาต่างๆ เช่น การก่อตัวของ NO₃⁻, NCl₃, และ Chlorinated organic nitrogen เป็นต้น การเติมคลอรีนที่จุด Breakpoint (เรียกว่า Breakpoint chlorination) จะใช้อัตราส่วน โมลเท่ากับ 2:1 ซึ่งจะทำให้สาร Chloramines หายไปแล้วได้คลอรีนอิสระในน้ำ ซึ่งวิธี Breakpoint chlorination เป็นวิธีหนึ่งที่ใช้ในการกำจัดแอมโมเนียในน้ำ

วิธีการวิเคราะห์หาคลอรีนในน้ำที่มีความเข้มข้นต่ำ วิธีที่นิยมใช้กันคือ N, N-diethyl-p-phenylenediamine (DPD) method โดย DPD ถูกใช้เป็นตัวบ่งชี้ในขั้นตอน Titration ด้วย Ferrous ammonium sulfate (FAS) วิธีนี้สามารถใช้วิเคราะห์แยกหาคลอรีนอิสระ (Free chlorine) คลอรีนรวม (Combined chlorine หรือ Chloramines) และคลอรีนทั้งหมด (Total chlorine) ได้

วิธีการทดลอง

ก. การหารูปแบบของ Chlorine

สารละลายตัวอย่าง 2 ตัวอย่าง (2 mg/l as Cl₂ และ 2 mg/l as Cl₂ + 2 mg/l as NH₃-N) ให้ทำการทดลองดังนี้

เติมสารละลายสะเทิน Phosphate 5 ml และสารละลาย DPD 5 ml ใน 250-ml Erlenmeyer flask แล้วจึงเติมสารละลายตัวอย่าง 100.0 ml ลงไป กวนให้เข้ากัน

- (1) Chlorine อิสระ : รีบทำ Titration ด้วยสารละลายมาตรฐาน FAS จนกระทั่งสีแดงหายไป ถ้าสีกลับมาปรากฏอีก ไม่ต้องทำ Titration ต่อ (ปริมาตร Titration = A)
- (2) Combined chlorine : หลังจาก (1) ใส่เกร็ด KI ประมาณ 1 g ลงไปใน flask กวนให้ละลายแล้วทิ้งไว้ 2 นาที หลังจากนั้นจึงทำ Titration จนกระทั่งสีแดงหายไป (ปริมาตร Titration = B)
- (3) Chlorine ทั้งหมด : ตั้งแต่เริ่มต้น ให้ใส่เกร็ด KI (ประมาณ 1 g) ลงไปใน flask พร้อมกับสารละลาย Phosphate และ DPD แล้วเติมสารละลายตัวอย่าง กวนให้เข้ากัน ทิ้งไว้ 2 นาที หลังจากนั้นจึงทำ Titration (ปริมาตร Titration = C)

ข. การทดลอง Breakpoint chlorination

1. เตรียมสารละลายตัวอย่างขนาด 500 ml ของสารละลายสะเทินแอมโมเนีย (Ammonia) แล้วเติมสารละลายคลอรีน (Chlorine) ที่มีความเข้มข้น 1000 mg/l as Cl_2 ด้วยปริมาตรที่จะทำให้ได้อัตราส่วนโมลของ Chlorine/Ammonia เท่ากับ 0.5, 0.75, 1.0, 1.25, 1.5, 1.75, 2.0, 3.0 และ 4.0
หมายเหตุ: อัตราส่วนโมลของ Chlorine/Ammonia = 1:1 จะเท่ากับอัตราส่วนของน้ำหนักของ Chlorine (as Cl_2)/Ammonia (as NH_3-N) = 5.1:1.0

2. กวนสารละลายแต่ละตัวอย่างให้เข้ากันแล้วทิ้งไว้ ทำการวิเคราะห์หา คลอรีนอิสระ คลอรีนรวม และคลอรีนทั้งหมด เมื่อเวลาผ่านไป 5 นาที และ 30 นาที
ข้อควรระวัง - ถ้าสารละลายตัวอย่างมีปริมาณคลอรีนทั้งหมดมากกว่า 3 mg/l as Cl_2 ให้ใช้ปริมาตรของตัวอย่างในการทำ Titration ลดลงเป็นสัดส่วน

เครื่องมือทดลอง

Burettes และ Pipettes

Magnetic Stirrer

Erlenmeyer flasks: ขนาด 250, 500, และ 1000 ml.

สารเคมี

[ก] สารเคมีต่อไปนี้ จะใช้ในการเตรียมสารละลาย Chlorine ซึ่งมีความเข้มข้นมากกว่า 2 mg/l as Cl_2 ซึ่งจะถูกวัดด้วยวิธี Iodometric method

สารละลาย Sodium Thiosulfate (ประมาณ 0.1 N) : ละลาย 25 g $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$ ลงในน้ำกลั่น 1 ลิตร หาความเข้มข้นมาตรฐาน โดยการทำให้ Standardization กับ Potassium bi-iodate ($\text{KH}(\text{IO}_3)_2$) ดังรายละเอียดต่อไปนี้ :-

ในน้ำกลั่น 25-50 ml เติม 1 ml กรดเข้มข้น H_2SO_4 , 10.0 ml 0.1 N $\text{KH}(\text{IO}_3)_2$, และ 1 g KI แล้วทำ Titration ทันทันที ด้วยสารละลาย Sodium thiosulfate เพื่อทำปฏิกิริยากับ iodine จนกระทั่งสีของ iodine ใกล้เคียง จึงเติม 1 ml สารละลาย Starch indicator ทำ Titration ต่อจนสีฟ้าหายไป (ควรทำ Standardization กับสารละลายมาตรฐาน $\text{KH}(\text{IO}_3)_2$ ทุกวันก่อนนำไปใช้งาน)

สารละลายมาตรฐาน Sodium Thiosulfate (0.025 N): เตรียมสารละลายมาตรฐานนี้จากสารละลายที่มีความเข้มข้น 0.1 N ตามที่กล่าวไปแล้วข้างต้น โดยการเจือจางด้วยน้ำกลั่น (ควรเตรียมให้ได้ปริมาตรพอดีกับการใช้งานในแต่ละวัน) เติม 4 g Sodium borate และ 10 mg Mercuric iodide ต่อ 1 ลิตรของสารละลาย

สารละลายมาตรฐาน Potassium bi-iodate (0.1 N) : นำสาร $\text{KH}(\text{IO}_3)_2$ หรือ KIO_3 เข้าตูบที่ $103 \pm 2^\circ\text{C}$ เป็นเวลา 1 ชั่วโมง แล้วละลาย 3.249 g $\text{KH}(\text{IO}_3)_2$ หรือ 3.567 g KIO_3 ในน้ำกลั่น เจือจางให้ได้ 1000 ml.

กรดเข้มข้น Sulfuric acid (H_2SO_4)

เกลือ Potassium iodide (KI)

สารละลาย Starch indicator: ใช้แป้ง 5 g (Starch soluble) พร้อมด้วยน้ำเย็นเล็กน้อยแล้วบดละเอียดใน Mortar จนเป็นเนื้อเดียวกัน เทใส่ น้ำกลั่นที่กำลังเดือด 1 ลิตร กวนให้เข้ากันแล้วปล่อยให้ตกตะกอนหนึ่งคืน นำมาใช้เฉพาะน้ำแป้งใสส่วนบน เติม 1.25 g Salicylic acid หรือ 4 g Zinc chloride หรือส่วนผสมของ 4 g Sodium propionate กับ 2 g Sodium azide ต่อน้ำแป้ง 1 ลิตร เพื่อป้องกันการบูดเน่า

น้ำ Chlorine (ประมาณ 10,000 ml/l as Cl_2) : ไปขอน้ำ Chlorine ที่โรงผลิตประปามาประมาณ 1 ลิตร

สารละลาย Chlorine (ประมาณ 100 mg/l as Cl_2): นำน้ำ Chlorine 10 ml เจือจางให้ได้ 1 ลิตร ด้วยน้ำกลั่นในวันที่ทำการทดลอง ให้หาความเข้มข้นจริงของ Chlorine ดังนี้

(ก) ใน Erlenmeyer flask ขนาด 500 ml เติมสารละลาย Chlorine 25.0 ml ลงไป เติม 5 ml กรดเข้มข้น Acetic acid (glacial) และประมาณ 1 g KI

(ข) ทำ Titration ทันทันทีด้วย 0.025 N $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$ โดยใช้ 1 ml สารละลาย Starch indicator ทำ Titration 2-3 ครั้ง เพื่อหาค่าเฉลี่ย

(ค) ทำ Titration กับ Blank ซึ่งมีน้ำกลั่น 5 ml glacial acetic acid, และ 1 g KI

$$\text{mg/ml as } \text{Cl}_2 = \frac{(A \pm B) * N * 35.45}{\text{ml}(\text{sample})}$$

โดยที่

A = ml titration สำหรับตัวอย่าง

B = ml titration สำหรับ Blank

N = Normality ของ $\text{Na}_2\text{S}_2\text{O}_3$

กรดเข้มข้น Acetic acid (glacial)

[ข] สารเคมีต่อไปนี้ใช้ในการทดลอง หาคความเข้มข้นของ Chlorine $\leq 2 \text{ mg/l as Cl}_2$

สารละลายสะเทิน NaHCO_3 : ละลาย 1 g NaHCO_3 ลงในน้ำกลั่น 7-8 ลิตร ตรวจสอบ pH ให้เท่ากับ 7 ถ้าไม่ ปรับ pH ด้วย 6 N NaOH หรือ HCl แล้วเจือจางด้วยน้ำกลั่นให้ได้ 10 ลิตร (ประมาณ 800 ml ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

สารละลาย Chlorine (ประมาณ 1000 mg/l as Cl_2): นำน้ำ Chlorine มาเจือจางให้ได้ความเข้มข้นที่ต้องการ ด้วยน้ำกลั่น ในวันที่ทำการทดลอง (ประมาณ 200 ml ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

สารละลายตัวอย่าง 2 mg/l as Cl_2 : นำสารละลาย Chlorine (ประมาณ 100 mg/l as Cl_2) ที่รู้ความเข้มข้นจริง มาเจือจางด้วยน้ำกลั่น ให้ได้ความเข้มข้น 2 mg/l as Cl_2 (ประมาณ 800 ml ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

สารละลายตัวอย่าง 2 mg/l as Cl_2 + 2 mg/l as $\text{NH}_3\text{-N}$: นำสารละลาย Chlorine (ประมาณ 100 mg/l as Cl_2) ที่รู้ความเข้มข้นจริง มาเจือจางด้วยสารละลายสะเทิน NaHCO_3 ให้ได้ความเข้มข้น 2 mg/l as Cl_2 และทุก ๆ หนึ่งลิตรที่เตรียม ให้เติม 7.6 mg NH_4Cl กวนช้าๆ ให้ละลายเข้ากัน (ประมาณ 800 ml ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

สารละลายสะเทิน Phosphate : ละลาย 24 g Na_2HPO_4 และ 46 g KH_2PO_4 ในน้ำกลั่น ผสมสารละลายนี้เข้ากับน้ำกลั่น 100 ml ซึ่งมี 800 mg Disodium ethylenediamine tetraacetate dihydrate (EDTA) ละลายอยู่ เจือจางให้ได้ 1 ลิตรด้วยน้ำกลั่น และเติม 20 mg HgCl_2 เพื่อป้องกันการขึ้นรา และป้องกันสิ่งรบกวนในการทดลองหาคคลอรีนอิสระ จากปริมาณ iodide ในสารละลายตัวอย่าง (ประมาณ 200 ml ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

สารละลาย N, N-diethyl-p-phenylenediamine (DPD): ละลาย 1 g DPD oxalate [หรือ 4-Amino-N, N-diethylaniline oxalate] ในน้ำกลั่นที่มี 8 ml ของสารละลายกรด H_2SO_4 9 N และ 200 g EDTA แล้วเจือจางด้วยน้ำกลั่นให้ได้ 1 ลิตร เก็บไว้ในขวดทึบแสง ถ้าสีของสารละลายเปลี่ยนไป แสดงว่าคุณภาพเสื่อม (ระวัง DPD oxalate เป็นสารพิษ หลีกเลี่ยงการสัมผัสจากทวารทั้งห้า) (ประมาณ 200 ml ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

แกร์ด Potassium iodide (KI) (ประมาณ 20 g ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

สารละลายมาตรฐาน Ferrous ammonium sulfate (FAS): ละลาย 1.106 g $\text{Fe}(\text{NH}_4)_2(\text{SO}_4)_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ ในน้ำกลั่นที่มี 1 ml ของสารละลาย H_2SO_4 ประมาณ 9 N แล้วเจือจางด้วยน้ำกลั่นให้ได้ 1 ลิตร (1 ml FAS = 100 μg Cl_2) (ประมาณ 500 ml ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

สารละลาย Sulfuric acid (ประมาณ 9 N): ค่อย ๆ เติม 250 ml กรดเข้มข้น H_2SO_4 ในน้ำกลั่น ประมาณ 750 ml สาร

ละลายสะเทิน Ammonia (1 mg/l as $\text{NH}_3\text{-N}$): เติม 38.2 mg NH_4Cl ในน้ำกลั่น 7- 8 ลิตร แล้วละลาย 1 g NaHCO_3 ตรวจสอบ pH = 7 ปรับเปลี่ยนด้วย 6 N NaOH หรือ HCl เจือจางด้วยน้ำกลั่นให้ได้ 10 ลิตร (ประมาณ 5 ลิตร ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ก. การหารูปแบบของคลอรีน

1. ให้รายงานผลของแต่ละตัวอย่างในรูปของตาราง

ข. การทดลอง Breakpoint chlorination

2. เขียนกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณคลอรีนที่เติมลงไปกับปริมาณคลอรีนที่อยู่ในสารละลาย (คลอรีนอิสระ คลอรีนรวม และคลอรีนทั้งหมด) เมื่อเวลาผ่านไป 5 นาที และ 30 นาที แสดงทั้งปริมาณคลอรีนที่เติมลงไป และอัตราส่วน โมลของ Chlorine/Ammonia และให้แสดงเส้นทฤษฎีของการเติมคลอรีน

3. มีคลอรีนอิสระ (Free chlorine) เกิดขึ้นก่อนถึง Breakpoint หรือไม่ ถ้ามีจงอธิบาย ทำไม

4. มีคลอรีนรวม (Combined chlorine) เกิดขึ้นหลังจาก Breakpoint หรือไม่ ถ้ามีจงอธิบาย ทำไม

คำถาม

1. จงชี้จุดสำคัญที่ใช้ในการทดลองวิเคราะห์หาคลอรีนในรูปแบบต่างๆ
2. จากผลการทดลองในเรื่องการหารูปแบบของคลอรีน ให้แสดงความสัมพันธ์ของคลอรีนอิสระ คลอรีนรวม และคลอรีนทั้งหมด ว่าเป็นไปตามทฤษฎีหรือไม่ เพราะอะไร
3. จากผลการทดลองในเรื่อง Breakpoint chlorination จุด Breakpoint เกิดขึ้นที่อัตราส่วนเท่าใดของ โมลคลอรีนต่อแอม โมเนีย และอัตราส่วนน้ำหนักเท่าใดของคลอรีนต่อแอม โมเนีย และอัตราส่วนเหล่านี้เป็นไปตามทฤษฎีหรือไม่ เพราะเหตุใด
4. สิ่งรบกวนการวิเคราะห์หาคลอรีนตกค้างมีอะไรบ้าง ให้อธิบาย

เอกสารอ้างอิง

APHA, AWWA, WPCF, 1998. *Standard Methods for the Examination of Water and Wastewater*. 20th Edition, Washington DC, USA. ISBN: 0-87-553235-7.

Sawyer, C.N., McCarty, P.L., and Parkin, G.F., 1994. *Chemistry for Environmental Engineering*. 4th Edition, McGraw-Hill Inc. USA. ISBN: 0-07-113908-7.

Additional Experiment

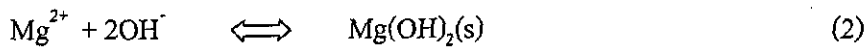
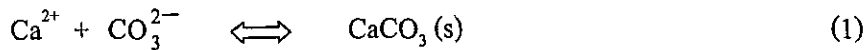
การทดลองเรื่อง การบำบัดน้ำกระด้างด้วยปูนขาวและโซดาแอซ

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ นักศึกษาทราบวิธีการทดลอง Jar-test ในการกำจัดน้ำกระด้าง ด้วยปูนขาวและโซดาแอซ

ทฤษฎี

ปูนขาวและโซดาแอซจะถูกใช้กำจัดความกระด้างโดยเกิดปฏิกิริยาที่สำคัญ 2 ปฏิกิริยา คือ

ปริมาณปูนขาวและโซดาแอซที่เติม จะขึ้นอยู่กับชนิดของความกระด้าง ซึ่งได้แก่ Carbonate hardness (CH) และ Non-carbonate hardness (NCH) เราสามารถจำแนกโดยใช้ค่า Alkalinity ได้ดังนี้

$$\text{Alkalinity} < \text{Total hardness (TH)}$$

$$\text{CH} = \text{Alkalinity} \quad (3)$$

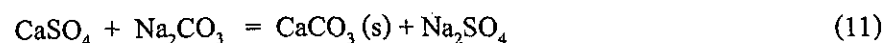
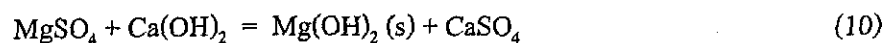
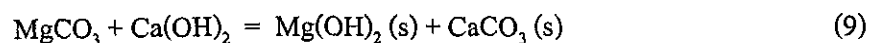
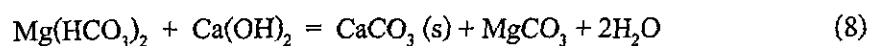
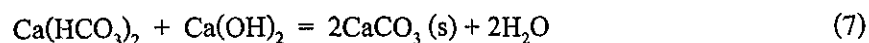
$$\text{Alkalinity} \geq \text{TH}$$

$$\text{CH} = \text{TH} \quad (4)$$

ในทำนองเดียวกัน เราสามารถจำแนก โดยใช้ Cations ที่เกี่ยวข้อง (Ca^{2+} และ Mg^{2+}) ได้ดังนี้

$$\text{Mg hardness} = \text{Total hardness} - \text{Calcium hardness} \quad (5)$$

ปฏิกิริยาทางเคมีที่เกี่ยวข้องจะเกิดขึ้นได้สรุปดังนี้

จากสมการ (6) ถึง (11) เราสามารถสรุปการเติมปูนขาวและโซดาแอช ดังแสดงในตารางที่ 1 ปรกติเรา จะยอมให้ Mg^{2+} อยู่ในน้ำได้ 40 mg/L as $CaCO_3$ ส่วนที่เกินจึงถูกกำจัดออกด้วยปูนขาว (ขั้นตอน 3 ใน ตารางที่ 1) ปริมาณปูนขาวส่วนเกิน (ขั้นตอน 4) ปรกติจะเติมที่ 20 mg/L as $CaCO_3$ แต่ถ้าการกำจัด Mg^{2+} อยู่ระหว่าง 20 ถึง 40 mg/L จะเติมปูนขาวส่วนเกินเท่ากับปริมาณ Mg^{2+} ที่ถูกกำจัด ทั้งนี้ ปริมาณ ปูนขาวส่วนเกิน จะใช้มากที่สุดไม่เกิน 40 mg/L as $CaCO_3$ สำหรับ NCH ที่ต้องกำจัดออก (NCH_R) (ขั้นตอน 5) จะเท่ากับ NCH เริ่มต้น (NCH_I) ลบด้วย NCH สุดท้าย (NCH_f) ดังสมการที่ (12)

$$NCH_R = NCH_I - NCH_f \quad (12)$$

NCH_f ที่คงเหลืออยู่ในน้ำจะเท่ากับ ความกระด้างสุดท้ายทั้งหมด ลบด้วย CH ที่ยังคงอยู่ เนื่องจาก ความสามารถในการละลาย (ปรกติ 40 mg/L as $CaCO_3$)

ตารางที่ 1. ปริมาณสารเคมีที่ใช้กำจัดความกระด้าง (mg/L as $CaCO_3$)

ขั้นตอน/สารเคมี	เหตุผล
Carbonate hardness (CH)	
1. ปูนขาว = CO_2	ทำละลาย H_2CO_3
2. ปูนขาว = HCO_3^-	เพิ่ม pH ; เปลี่ยน HCO_3^- เป็น CO_3^{2-}
3. ปูนขาว = Mg^{2+} ที่ต้องกำจัด	เพิ่ม pH : ก่อตะกอน $Mg(OH)_2(s)$
4. ปูนขาว = ส่วนเกิน	ผลกดันปฏิกิริยา
Non-carbonate hardness (NCH)	
5. โซดาแอช = NCH ที่ต้องกำจัด	ให้ CO_3^{2-} เพื่อก่อตะกอน $CaCO_3(s)$

วิธีการทดลอง

- นำตัวอย่างน้ำ มาทำการวัดค่า pH, Alkalinity, Total hardness, และ Calcium hardness
- จากค่าที่ได้ คำนวณหาปริมาณปูนขาวและโซดาแอช ที่จะต้องใช้ในการกำจัดน้ำกระด้างให้ เหลือ 100 mg/L as $CaCO_3$ ตามทฤษฎีในตารางที่ 1 โดยสมมติว่าไม่มี CO_2 และ/หรือ Acidity.
- นำตัวอย่างน้ำ 1 ลิตร กวนด้วย Magnetic stirrer (หรือกวนด้วย Stirring rod) เติมสารเคมีด้วย ปริมาณที่ได้จากการคำนวณในข้อ 2 พร้อมกับใส่ผงดินเหนียวประมาณ 1 g (ประมาณ 1 ช้อน spatula) เพื่อเป็น Seed ให้ก่อตะกอนเร็วขึ้น

4. กวนเร็ว (ที่ full speed) 1 นาที ในระหว่างนี้ ให้วัดค่า pH ถ้า $\text{pH} < 11$ ให้เติมปูนขาวลงไปอีก บันทึกรายละเอียดที่เติมเพิ่มจากการคำนวณ สังเกตความยากง่ายในการปรับ pH (ควรมีการทดสอบก่อนทำจริงว่าต้องใช้ปริมาณสารละลายปูนขาวเท่าไรต่อตัวอย่างน้ำ 1 ลิตร)

5. กวนช้า (ที่ half speed) 2 นาที ในระหว่างนี้ ให้เติม Flocculent-aid polymer 1 ml โดยให้ความเข้มข้นในน้ำตัวอย่างที่ 0.1 ppm ทั้งนี้ เพื่อช่วยเร่งในการเกิดตะกอน

6. ปลอ่ยทิ้งไว้ให้ตกตะกอน (ประมาณ 10-20 นาที) จากนั้นนำน้ำใสส่วนบนไปกรองผ่านกระดาษกรอง GF/C

7. ปรับ pH ของน้ำผ่านการกรองให้ได้ 7 ด้วยกรด 1 M H_2SO_4 (บันทึกปริมาณกรดที่ใช้) แล้วนำตัวอย่างน้ำไปวัดค่า pH, Alkalinity, Total hardness, และ Calcium hardness

เครื่องมือทดลอง

pH meter หรือกระดาษวัด pH

Magnetic stirrer

Magnetic bar

Burettes

Pipettes

Volumetric flasks

Erlenmeyer flasks

Beaker ขนาด 1 L

สารเคมี

สารละลายมาตรฐาน EDTA 0.01 M: (ดูการทดลองเรื่องความกระด้าง)

สารละลาย NaOH 1 M: ละลาย NaOH 40 g ลงในน้ำกลั่น 1 ลิตร

สารละลายกรด Sulfuric acid 1 M

Phenolphthalein indicator (ดูการทดลองเรื่อง Alkalinity)

Methyl Orange indicator (ดูการทดลองเรื่อง Alkalinity)

สารละลายตัวอย่าง: ความกระด้าง 400 mg/L as CaCO_3 : เป็นน้ำที่มีไอออน Ca^{2+} , Mg^{2+} , และ CO_3^{2-} ในปริมาณแตกต่างกัน

ก. ในน้ำ 1 ลิตร ละลาย CaCl_2 444 mg และ NaHCO_3 756 mg

($\text{Ca}^{2+} = 160 \text{ mg/L}$, Alkalinity = 450 mg/L as CaCO_3)

ข. ในน้ำ 1 ลิตร ละลาย CaCl_2 444 mg และ NaHCO_3 336 mg

($\text{Ca}^{2+} = 160 \text{ mg/L}$, Alkalinity = 200 mg/L as CaCO_3)

ค. ในน้ำ 1 ลิตร ละลาย CaCl_2 222 mg และ $\text{MgCl}_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ 406 mg และ NaHCO_3 756 mg
($\text{Ca}^{2+} = 80 \text{ mg/L}$, $\text{Mg}^{2+} = 48 \text{ mg/L}$, Alkalinity = 450 mg/L as CaCO_3)

ง. ในน้ำ 1 ลิตร ละลาย CaCl_2 222 mg และ $\text{MgCl}_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ 406 mg และ NaHCO_3 336 mg
($\text{Ca}^{2+} = 80 \text{ mg/L}$, $\text{Mg}^{2+} = 48 \text{ mg/L}$, Alkalinity = 200 mg/L as CaCO_3)

จ. ในน้ำ 1 ลิตร ละลาย $\text{MgCl}_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ 812 mg และ NaHCO_3 756 mg
($\text{Mg}^{2+} = 96 \text{ mg/L}$, Alkalinity = 450 mg/L as CaCO_3)

ฉ. ในน้ำ 1 ลิตร ละลาย $\text{MgCl}_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ 812 mg และ NaHCO_3 336 mg
($\text{Mg}^{2+} = 96 \text{ mg/L}$, Alkalinity = 200 mg/L as CaCO_3)

สารละลายปูนขาว Ca(OH)_2 (1 ml = 50 mg as CaCO_3): ละลาย Ca(OH)_2 37 g ลงในน้ำกลั่น 1 ลิตร

สารละลายโซดาแอช Na_2CO_3 (1 ml = 50 mg as CaCO_3): ละลาย Na_2CO_3 53 g ลงในน้ำกลั่น 1 ลิตร

สารละลาย Flocculent-aid Polymer (1 ml = 0.1 mg): ละลาย Polymer 100 mg ลงในน้ำ 1 ลิตร
ผงดินเหนียว: Kaolin (Laboratory grade) (ประมาณ 1 g ต่อนักศึกษาหนึ่งกลุ่ม)

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. แสดงวิธีคำนวณหาปริมาณสารเคมีที่ต้องใช้ในการกำจัดน้ำกระด้าง แล้วเปรียบเทียบกับปริมาณสารที่ใช้จริงว่าเป็นไปตามทฤษฎีหรือไม่ เพราะอะไร ให้วิจารณ์ความแตกต่างที่เกิดขึ้น
2. เปรียบเทียบข้อมูลความกระด้างของน้ำเริ่มต้นกับสุดท้าย ถ้าความกระด้างทั้งหมดสุดท้ายมีค่ามากกว่า 100 mg/L as CaCO_3 ให้วิจารณ์ถึงสาเหตุและวิธีแก้ไข

คำถาม

จงคำนวณหาปริมาณปูนขาวและโซดาแอช (mg/L as CaCO_3) ที่ใช้กำจัดน้ำกระด้างให้เหลือ 80 mg/L as CaCO_3 ถ้าปูนขาวในรูป CaO มีราคา 2200 บาทต่อตัน และโซดาแอชในรูป Na_2CO_3 ราคา 4000 บาทต่อตัน จงคำนวณราคาใช้จ่ายรายปีในการซื้อสารเคมีมาบำบัดน้ำ 0.5 m³/s สมมติว่าปูนขาวและโซดา มีความบริสุทธิ์ 100 % ข้อมูลน้ำดิบเป็นดังนี้: $\text{Ca} = 238 \text{ mg/L as CaCO}_3$, $\text{Mg} = 55 \text{ mg/L as CaCO}_3$, $\text{HCO}_3 = 198 \text{ mg/L as CaCO}_3$, และ $\text{CO}_2 = 22 \text{ mg/L as CaCO}_3$

เอกสารอ้างอิง

Davis, M.L. and Cornwell, D.A., 1991. *Introduction to Environmental Engineering*. 2nd Edition, McGraw-Hill Inc., USA. ISBN: 0-07-015911-4.

Sawyer, C.N., McCarty, P.L., and Parkin, G.F., 1994. *Chemistry for Environmental Engineering*. McGraw-Hill Inc. USA. ISBN: 0-07-113908-7.

การทดลองเรื่อง การก่ตะกอนด้วยสารส้ม

วัตถุประสงค์

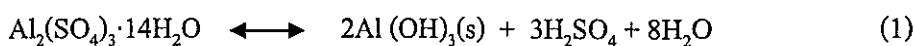
เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจหลักการของการก่ตะกอน Hydroxide และการทำ Jar test เพื่อหาปริมาณสารเคมีที่ใช้กำจัดความขุ่นในการกระบวนการผลิตน้ำประปา

ทฤษฎี

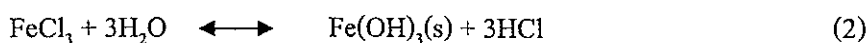
น้ำพิวดินส่วนใหญ่จะมีลักษณะขุ่น เนื่องจากสารแขวนลอยโดยเฉพาะอย่างยิ่ง Colloid ซึ่งมีขนาดเล็ก และไม่สามารถถูกกำจัดได้ด้วยวิธีทางกายภาพ (การตกตะกอน หรือการกรองด้วยทราย) อนุภาคคอลลอยด์ (Colloid) โดยทั่ว ๆ ไป จะมีเสถียรภาพที่ดี เนื่องจากมีประจุลบล้อมรอบพื้นผิว ซึ่งทำให้เกิดแรงผลักซึ่งกันและกัน ทำให้ไม่สามารถรวมตัวกันได้ ในการที่จะทำลายเสถียรภาพอันนี้ เราต้องทำสะเทินประจุให้เป็นกลาง เพื่อให้แต่ละอนุภาคสามารถรวมตัวกันได้ง่ายเป็นก้อนใหญ่ แล้วจึงมีความง่ายในการกำจัดออกจากน้ำด้วยวิธีการตกตะกอนและการกรอง กลไกของการทำลายเสถียรภาพของ Coagulant ควรจะมีประจุบวกมาก กล่าวคือ สารที่มีประจุบวก 3 จะทำลายเสถียรภาพของคอลลอยด์ได้ดี และเร็วกว่าสารที่มีประจุบวก 1 ดังนั้นจึงได้มีข้อกำหนดหลัก 3 ประการของสารเคมีที่จะนำมาใช้เป็น coagulant คือ

- (1) เป็นสารที่มีประจุ 3+ (trivalent cation); ดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่าประจุบวกมากจะทำลายเสถียรภาพได้ดีกว่า ฉะนั้นสารที่มีประจุ 3+ จึงควรมีประสิทธิภาพมากด้วยเช่นกัน
- (2) ไม่เป็นพิษ; เนื่องจากใช้ในการผลิตน้ำประปาเพื่อการอุปโภคบริโภค
- (3) ความสามารถในการละลายต่ำที่ pH ปรกติ (6 – 8) ; Coagulant ที่เติมลงไปจะต้องก่ตะกอน (Precipitation) ซึ่งสามารถแยกตัวออกจากน้ำได้พร้อมกับอนุภาค Colloids

Coagulant ที่นิยมใช้มีสองชนิดคือ สารส้ม (Al^{3+}) และเหล็ก (Fe^{3+}) ซึ่งมีคุณสมบัติครบ 3 ประการข้างต้น อย่างไรก็ตามสารทั้งสองจะทำปฏิกิริยากับน้ำให้กรด โดยสารส้มที่ใช้คือ $Al_2(SO_4)_3 \cdot 14H_2O$ และเหล็กที่ใช้ คือ $FeCl_3$ ดังสมการ

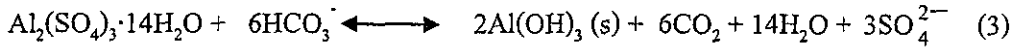

หรือ

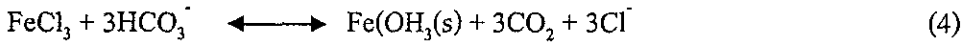

จากสมการ (1) และ (2) ทั้งสารส้มและเหล็กจะทำปฏิกิริยาให้กรด (H_2SO_4 และ HCl ตามลำดับ) ทำให้ pH ของน้ำต่ำลงแล้ว ยังทำให้ปฏิกิริยาก่อนตะกอน (Precipitation) เกิดขึ้นไม่สมบูรณ์ ดังนั้นน้ำที่นำมาทำ Coagulation จะต้องมี Alkalinity (HCO_3^-) พอเพียงที่จะสะเทินกรดที่เกิดขึ้นดังสมการ

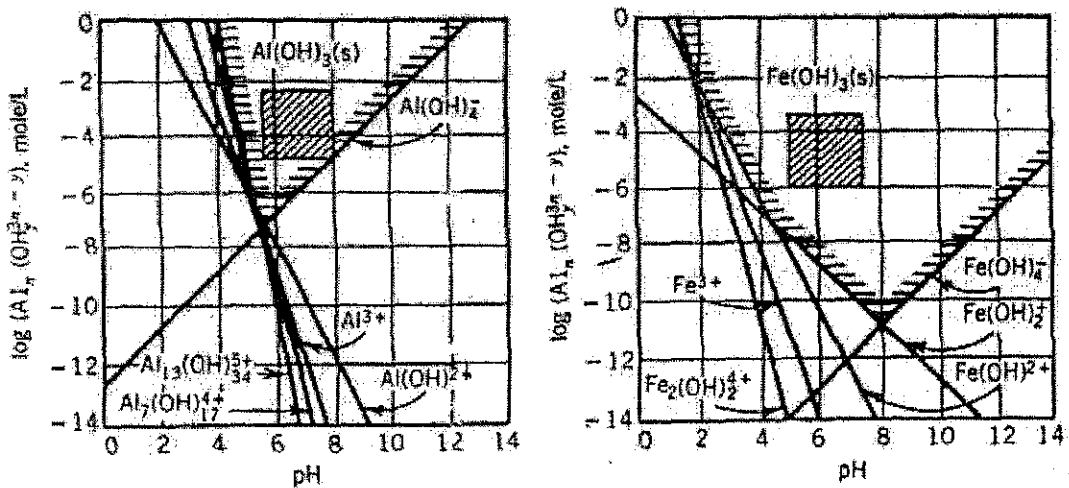

หรือ

ของแข็งที่เกิดขึ้น $Al(OH)_3(s)$ หรือ $Fe(OH)_3(s)$ ยังช่วยเสริมขนาดและน้ำหนักของอนุภาค Colloid ทำให้เกิดการตกตะกอนและการกรองมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

สาเหตุสำคัญที่น้ำจำเป็นต้องมี Alkalinity ก็เพื่อสะเทินกรดที่เกิดขึ้นเพื่อคงไว้ซึ่ง pH เป็นกลาง เนื่องมาจากการเกิดปฏิกิริยาของสารประกอบเชิงซ้อน (Complexation) ซึ่งทำให้โลหะของ Coagulant ที่ใช้ มีความสามารถในการละลายสูงขึ้นเมื่อ pH มีค่าต่ำลงหรือสูงขึ้น ไปจากค่าที่เหมาะสม (Optimum pH) ดังแสดงในรูปที่ 1 ฉะนั้นเพื่อคงไว้ซึ่งคุณสมบัติ 3 ประการของ Coagulant และการกำจัดอนุภาค Colloid ได้ดี ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น วิศวกรควบคุมระบบประปาจะต้องควบคุมค่า pH ของน้ำให้อยู่ในช่วงที่เหมาะสมตามรูปที่ 1

รูปที่ 1 ความสมดุลของสารที่ก่อตะกอนใหม่กับ $Al(OH)_3(s)$ และ $Fe(OH)_3(s)$ (คำนวณจากค่า Solubility constant และ Hydrolysis)

อย่างไรก็ตามกระบวนการ Coagulation ยังมีข้อจำกัดอีกมากมายในการที่จะคำนวณปริมาณสาร Coagulant ที่จะเติมลงไปได้อย่างแน่นอน อาทิเช่น ไม่สามารถวัดปริมาณประจุลบที่ต้องการถูกสะเทินให้สอดคล้องกับปริมาณสาร Coagulant ได้อย่างแน่นอนและรวดเร็ว หรือลักษณะการกวนไม่สมบูรณ์ จะทำให้สาร Coagulant ทำสะเทินกับประจุรอบผิวอนุภาค Colloid ไม่สมบูรณ์ด้วยเช่นกันถึงแม้ว่าจะเติมลงไปมากเกินพอ ในขณะที่เดียวกัน ระยะเวลาเก็บกัก (Retention time) อาจมีน้อยเกินไปที่จะทำให้การก่อก้อนเกิดได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นการผลิตประปา จึงต้องมีปฏิบัติการหนึ่งที่สำคัญเพื่อหาปริมาณสาร Coagulant ที่เหมาะสมที่ทำให้มีความขุ่นน้อยที่สุดและประหยัดค่าใช้จ่ายของสาร Coagulant ที่ใช้ปฏิบัติการนี้เรียกว่า Jar Test

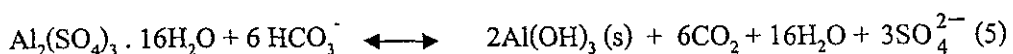
เมื่อเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของสารส้มและเหล็กแล้ว จะพบว่าสารเหล็กที่ใช้ (อาจเป็น $FeCl_3$ หรือ $Fe_2(SO_4)_3$ ก็ได้) จะให้ตะกอนที่มีน้ำหนักมากกว่า ตกตะกอนเร็วกว่า และมีปริมาณน้ำในตะกอนน้อยกว่าสารส้ม อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสารเหล็กมีราคาแพงกว่าสารส้มมาก ดังนั้นโรงผลิตประปาส่วนใหญ่จึงนิยมใช้สารส้ม ซึ่งมีราคาถูกกว่า (ถึงแม้จะทำให้มีปริมาณตะกอนทิ้งมากกว่า เนื่องจากปริมาณน้ำในตะกอน) ในการทดลองนี้ใช้สารส้มเป็น Coagulant ซึ่งมีสูตรทางเคมี $Al_2(SO_4)_3 \cdot 16H_2O$ [สารส้มที่มีขายในท้องตลาดอาจมีปริมาณน้ำต่างกัน อาทิ $Al_2(SO_4)_3 \cdot 14H_2O$ หรือ $Al_2(SO_4)_3 \cdot 16H_2O$ หรือ $Al_2(SO_4)_3 \cdot 18H_2O$ นอกจากนั้นยังมีสิ่งเจือปน (Impurities) อื่น ๆ อยู่ด้วย]

โดยปกติน้ำธรรมชาติจะมีความขุ่นระหว่าง 0 ถึง 60 NTU (มาตรฐานน้ำประปำกำหนดความขุ่นไม่เกิน 5 NTU) และปริมาณสารส้มจะใช้อยู่ในช่วงระหว่าง 0 ถึง 120 mg/l.

วิธีการทดลอง

1. นำน้ำตัวอย่างมาทำการวิเคราะห์หาค่า pH, ความขุ่น, และ Alkalinity ตรวจสอบ pH ของน้ำตัวอย่างด้วย pH meter หรือกระดาษ pH ว่า อยู่ในช่วง pH ที่เหมาะสมของการก่อก้อน $Al(OH)_3(s)$ ตามรูปที่ 1 หรือไม่

2. เตรียมน้ำตัวอย่างใส่เครื่อง Jar tester ใน 6 Beakers. Beaker ละ 1 ลิตร ซึ่งจะนำสารละลายสารส้มมาเติมด้วยปริมาณความเข้มข้น 100, 80, 70, 60, 50, และ 40 mg/l. ตรวจสอบว่าปริมาณ Alkalinity ในน้ำตัวอย่างมีเพียงพอต่อการสะเทินกรดที่จะเกิดขึ้นจากการเติมสารส้มด้วยปริมาณทั้งหมดความเข้มข้นหรือไม่ แสดงการคำนวณที่ปริมาณสารส้ม 100 mg/l. ถ้า Alkalinity ไม่พอให้เติมปูนขาวเท่ากับค่า Alkalinity ที่ขาดไป ซึ่งได้จากการคำนวณทุกๆ Beaker

3. ในน้ำตัวอย่างที่ Jar tester ทั้ง 6 Beakers เปิดเครื่องกวนที่ความเร็วสูงสุด (HI) ปรับความเร็วรอบของการกวนให้ได้ประมาณ 100 – 150 rpm แล้วเติมสารส้มและปูนขาวลงไปตามข้อ 2 ทุกๆ Beaker โดยพร้อมเพียงกัน

4. กวนเร็ว (ที่ความเร็วรอบ 100 – 150 rpm.) เป็นเวลาอย่างน้อย 1 นาที แล้วปรับการกวนให้เป็นการกวนช้าที่ความเร็วรอบ 50 – 70 rpm. ใช้เวลา 10 นาที ในระหว่างนี้ตรวจสอบ pH ว่าอยู่ในช่วงตามรูปที่ 1 หรือไม่ ถ้าไม่ปรึกษาอาจารย์ผู้ควบคุมเพื่อแก้ไขวิจารณ์ผลแก้ไข

ระวัง - อย่าเปลี่ยนสวิทช์จาก HI เป็น LOW กระทั่งหั่น มิฉะนั้นฟิวส์จะขาด - เสียค่าปรับ

5. เมื่อกวนช้าเสร็จแล้ว ให้ถ่ายเทสารละลายในแต่ละ Beaker ของ Jar tester ลงในภาชนะ (Beaker) ของแต่ละกลุ่มแล้วทิ้งไว้ให้ตกตะกอน 10 – 20 นาที

6. นำน้ำใสส่วนบน (Supernatant) ของแต่ละ Beaker ไปวิเคราะห์หาค่าความขุ่น, pH และ Alkalinity

7. ถ้านักศึกษาไม่ได้ค่าปริมาณสารส้มที่เหมาะสม (Optimum dose) ตามที่ได้เติมสารส้มไปแล้วในข้อ 2 ปรึกษาอาจารย์ผู้ควบคุมห้องปฏิบัติการ เพื่อแก้ไขปัญหา วิเคราะห์ผลการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับปริมาณสารส้มและความขุ่น

เครื่องมือทดลอง

เครื่องมือ Jar tester

pH meter หรือกระดาษวัด pH

Magnetic stirrer

Magnetic bar

Burettes และ pipettes

Volumetric และ Erlenmeyer flasks

Beaker ขนาด 1 L

สารเคมี

สารละลายสารส้ม (1 ml = 10 mg): ละลาย $\text{Al}_2(\text{SO}_4)_3 \cdot 16\text{H}_2\text{O}$ 10 g ลงในน้ำกลั่น 1 ลิตร

สารละลายปูนขาว (1 ml = 10 mg as CaCO_3): ละลาย $\text{Ca}(\text{OH})_2$ 7.4 g ลงในน้ำกลั่น 1 ลิตร

สารละลายตัวอย่าง : นำน้ำดิบจากคลองหรือแหล่งน้ำธรรมชาติมาใช้ทดลอง (ถ้าไม่มีความขุ่นให้เติมผงดินเหนียว Kaolin ลงไป เพื่อให้เกิดสารแขวนลอยที่มีความขุ่นประมาณ 60 NTU) แล้วเตรียมสารละลายดังกล่าวให้มี Alkalinity เพิ่มเติมนี

- [1] Alkalinity เพิ่มเติม = 0 : ไม่ต้องเติมสารอะไร (แต่อาจมี Alkalinity อยู่แล้วจากน้ำธรรมชาติ)
- [2] Alkalinity เพิ่มเติม = 100 mg/l as CaCO_3 : ในน้ำ 1 ลิตร ละลาย NaHCO_3 168 mg.
- [3] Alkalinity เพิ่มเติม = 200 mg/l as CaCO_3 : ในน้ำ 1 ลิตร ละลาย NaHCO_3 336 mg.
- [4] Alkalinity เพิ่มเติม = 400 mg/l as CaCO_3 : ในน้ำ 1 ลิตร ละลาย NaHCO_3 672 mg.

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. เขียนกราฟระหว่างค่าความขุ่นและปริมาณสารส้ม วิเคราะห์ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของค่า pH และ Alkalinity
2. เปรียบเทียบข้อมูล Alkalinity ของน้ำเริ่มต้นกับสุดท้ายว่าเป็นไปตามทฤษฎีหรือไม่ เพราะอะไร ให้วิเคราะห์ความแตกต่างที่เกิดขึ้น

คำถาม

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการก่อตะกอนสารส้มเพื่อกำจัดสารแขวนลอยหรือความขุ่น มีอะไรบ้าง
2. ค่า Alkalinity มีความสำคัญอย่างไรในกระบวนการก่อตะกอนด้วยสารส้ม
3. จงคำนวณหาค่าใช้จ่ายรายปีในการซื้อสารเคมี, สารส้ม $\text{Al}_2(\text{SO}_4)_3 \cdot 18\text{H}_2\text{O}$ และปูนขาว CaO มาใช้ในการผลิตประปา โดยผลเฉลี่ยจากการทำ Jar test พบว่าใช้สารส้มและปูนขาว 110 และ 40 mg ต่อลิตรของน้ำที่ผลิต สารส้มและปูนขาวดังกล่าวมีราคา 2,000 และ 2,500 บาทต่อตัน ตามลำดับ อัตราการผลิตประปา $0.5 \text{ m}^3/\text{s}$. สมมติว่า สารเคมีทั้งสองมีความบริสุทธิ์ 100%

เอกสารอ้างอิง

Davis, M.L. and Cornwell, D.A., 1991. *Introduction to Environmental Engineering*. 2nd Edition, McGraw-Hill, USA. ISBN: 0-07-015911-4.

Sawyer, C.N., McCarty, P.L., and Parkin, G.F., 1994. *Chemistry for Environmental Engineering*. 4th Edition, McGraw-Hill Inc. USA. ISBN: 0-07-113908-7.